

O. Huik, L. Maasikamäe

VÄIKELAPSE KASVATUSEST

Metoodiline kiri

2. vihik

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUM

O. HUIK, L. MAASIKAMÄE

VÄIKELAPSE KASVATUSEST

0—3 AASTANI

METOODILINE KIRI

2. VIHIK

KIRJASTUS «VALGUS», TALLINN 1968

37N
H83

Toimetanud H. LINDARU

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
73435

6-4-2

IV. KASVATUS LAPSE KOLMANDAL ELUAASTAL

Kasvatuse eesmärgid on: lapse tervise tugevdamine ja karastamine, liigutuste kooskõla arendamine, kõneoskuse arendamine, elementaarsete kultuurilis-hügieeniliste harjumuste kujundamine, sõbraliku omavahelise suhtlemise arendamine, mänguliste oskuste omandamine ja ühismängu kujundamine ning iseteenindamisoskuste edasiarendamine.

METOODILISED JUHENDID KASVATUSTÖÖKS

LIIKUMISVÖIME ARENDAMINE

Kolmandal eluaastal on kasvatuse ülesandeks maimiku liigutuste täiustamine, tasakaalu, osavuse ja julguse arendamine. Püstitatud eesmärk saavutatakse sihikindla tegevusega, vastavate ülesannete täitmisega riietumisel ja mängus, eriti aga selleks organiseeritud liikumismängudega. Kuigi lapse liikumisvõime areneb peamiselt iseseisva tegevuse protsessis, peavad kasvatajad seda arenemist õigesti valitud tegevuse ja liikumismängudega plaanikindlalt juhtima. Iseteenindamisel arenevad liigutused tunduvalt, mistõttu tuleb seda eriti soodustada. Ka meeldib lapsele selles eas täiskasvanu tööst osa võtta ja teda mitmesuguste tegevuste juures abistada. Nii näiteks panevad lapsed hommikuti pestud mänguasjad riulile, korrastavad enne söömist mängutoa jms.

Lapse mäng kolmandal eluaastal on elav ja kätkeb liikumist. Laps jookseb, roomab, hüppab, poeb, astub üle takistuste, s. o. otsib liikumises vaheldust. Seepärast on vaja, et laps jalutuskäi-

kudel ei peaks kõndima otse tasasel maapinnal, vaid et leiduks võimalusi rönimiseks, pugemiseks, jooksmiseks, peitmiseks jne.

Liikumise mitmekesistamiseks on otstarbekohased liikumis- mängud, samuti on vaja kasutada mitmesuguseid vahendeid nii- hästi toas kui ka väljas, nagu erineva suurusega pallid, suured rõngad, jalgrattad, kärud, vankrid, autod ja muud liikuvad as- jad, mida laps võib lükata, vedada ja tõugata. On soovitav, et mänguväljakul oleks ka ebatasast pinda, kus laps harjutaks ta- sakaalu ja ületaks takistusi. Väljas ei tohiks puududa ka läng- ja püstredelid, tasakaalu- ning kiikpingid, trepid ja muud va- hendid.

Selles eas on lapsele iseloomulik elav liikumine ja kiire väsi- mine. Seepärast ei tohi liigutused olla pingelised ja üle jõu käi- vad. Liikumine vaheldugu puhkusega.

Matkivad liigutused ja tegevused tasakaalu, osavuse, julguse ning rühi arendamiseks

Lapse rühti arendavad kõik loomulikud tegevused ja mängud, kus toimub liikumine. Mitmesuguste liikumist nõudvate tege- vuste juures tugevdab laps oma lihaseid, harjutab tasakaalu, osavust ning julgust, saavutab painduvust liigestes ja sujuvust liikumises. Kasvataja ülesanne on harjutusi ja mängu oskusli- kult juhtida. Erilist tähelepanu tuleb pöörata lapse selja- ja kõhulihaste tugevdamisele, samuti jalapöia arendamisele.

Alljärgnevaid tegevusi on püütud liigitada vastavalt harju- tuste iseloomule ja raskusele.

Harjutused tasakaalu, julguse ja osavuse arendamiseks

1. Laps kõnnib sihtkohta, hoides palli peopesal.
2. Laps kõnnib sihtkohta, hoides palli kahe käega pea peal (tähelepanu tuleb pöörata korralikule kehahoiakule).
3. Kõndimine piiratud pindalal (joonistatud rajal, tasakaalu- pingil, väljas palgil või 20 cm kõrgusele kindlatele tugedele asetatud laual).
4. Takistustest üleastumine (üle mahaasetatud kepi, klotsidest laotud takistuse).
5. Kõndimine mööda kaldpinnalist lauda üles ja alla (laua

laius 20—25 cm, pikkus 1,5—2 m, tõstetud otsa kõrgus maast 15—20 cm).

6. Astumine kummulipööratud kastile ja sellelt mahaastumine (kasti suurus 50×50 cm, kõrgus 15 cm).

7. Kasti sisse- ja sellest väljaastumine (kasti kõrgus 15—20 cm).

8. Kõndimine mööda kaldpinnalist lauda üles ja alla (laua laius 30—35 cm, pikkus 1,5—2 m, tõstetud otsa kõrgus maast 20—25 cm).

9. Üleastumine 5—10 cm kõrgusest takistusest (nöör, kepp).

10. Astumine kummulipööratud kastile ja sealt alla (kasti kõrgus 20 cm).

11. Kõndimine mööda kaldpinnalist lauda üles ja alla (laua laius 60 cm, pikkus 1,5—2 m, otsa kõrgus maast 25—30 m).

12. Üleastumine 15—20 cm kõrgusest takistusest (nöör, kepp).

13. Astumine 25 cm kõrgusele kummulipööratud kastile (võib olla ka tugev taburet) ja sealt mahaastumine.

14. Kõndimine harilikul tasakaalupingil.

15. Üleastumine 25 cm kõrgusest takistusest.

16. Ühel jalal seismise harjutamine, toetudes käega millelegi.

Ronimine arendab jäsemelihaseid ja lülisamba liikuvust, tugevdab kõhu- ja seljalihaseid, õpetab ületama raskusi.

Ronimisharjutused

1. Ronimine lüügreidelil ühe meetri kõrgusele ja sealt sulgsammul allatulek.

2. Ronimine üle 20—25 cm kõrguse pingi.

3. Ronimine lüügreidelil ühe meetri kõrgusele ja sealt vahelduva sammuga allatulek.

4. Ronimine lüügreidelil poolteise meetri kõrgusele ja sealt sulg- või vahelduva sammuga allatulek.

5. Ronimine varbseinal üles ja alla (sulg- või vahelduva sammuga).

6. Neljakäpakil ülesronimine mööda kaldpinnalist lauda ja selle vastas olevalt liuglemislaualt kõhuli allalaskumine.

Roomamine ja pugemine on vajalikud kõhu- ning seljalihaste tugevdamiseks ja lülisamba painduvuse saavutamiseks.

Roomamis- ja pugemisharjutused

1. Roomamine piiratud pindalal (algul sirgel, seejärel loogelisel rajal, mille kasvataja kriidiga põrandale joonistab).
2. Roomamine madalal pingil (pingi laius 25—30 cm, kõrgus 10—15 cm).
3. Neljakäpakil käimine (algul põrandal, hiljem madalal pingil).
4. Harjutus «Kassid käivad pesas». Lapsed roomavad ümber lauajalgade, kord laua alt väljudes ja siis jälle ümber jala sisse minnes.
5. Toolide alt ja vahelt läbipugemine.
6. Roomamine ümber tabureti või suure palli kord üht-, kord teistpidi.
7. Roomamisel pallide veeretamine.
8. Roomamisel tervitamiseks käega viipamine.
9. Mitmesuguste takistuste ületamine: a) längredelil ülesronimine; b) längredeli vastas olevalt liuglemislaualt allalaskmine; c) tooli alt läbipugemine; d) rippuva palli puudutamine; e) üle takistuste astumine.

Sirutused on ette nähtud pikkade seljalihaste arendamiseks ja tugevdamiseks.

Sirutusharjutused

1. Nuku pesu nööri riputamine (nöör tuleb asetada vastavasse kõrgusse). Laps võtab pesu maas olevast vannist (kükitab või kummardub ja pesu nööri riputades sirutab end).
2. Harjutus «Metsas kasvavad kõrged puud». Lapsed sirutavad käed üles ja tõusevad samaaegselt varvastele.
3. Rippuva nööri otsas oleva kellukese helistamine. Iga laps helistab kellukest kord ühe, kord teise käega. Hoides kellukest käes, reguleerib kasvataja selle kõrgust vastavalt lapse kasvule.
4. Harjutus «Kes ulatub puu otsast õunu võtma?». Kasvataja kujutab endast õunapuud, tema käed oksa, mida tuul liigutab. Kummagi oksa küljes on üks õun. Oksad liiguvad külgsuunas üles ja alla, pannes seega last, kes puu otsast tahab õuna kätte saada, sirutama, hüplema ning kiiresti ühest kohast teise liikuma. Lõpuks õnnestub lapsel õun kätte saada ja uued lapsed tulevad õunu võtma. Mängus on korraga kaks last.

Liikumismängud

1. *Jookske siia, jookske tagasi!* Lapsed istuvad seinä ääres pingil. Kasvatataja seisab vastasseinä ääres ja kutsub lapsi: «Lapsed, jookske siia, jookske siia!» Lapsed jooksevad kasvatataja juurde, kes neid laialisirutatud kätega vastu võtab. Kasvatataja ütleb: «Jookske nüüd tagasi, jookske tagasi pingi juurde!» Lapsed jooksevad. «Nüüd istuge ja puhake!»

Lühikese puhkehetke järel korrata mängu. Mänguga mitte liialdada.

2. *Kass ja hiired.* Lapsed on hiired, kasvatataja aga kass, kes tahab hiiri kinni püüda.

3. *Päikesejätkud.* Eesmärk: arendada oskust keha asendit võimalikult kiiresti muuta (sirutada, kükitada, hüpata, joosta).

Päikesepaistelise ilmaga kutsub kasvatataja seinale «päikesejätkusid», kes kiiresti-kiiresti ühest kohast teise liiguvad ja keda lapsed püüavad.

4. *Tibud, tulge koju!* Eesmärk: jooksu harjutamine.

Kasvatataja kogub lapsed enda lähedale seinä äärde. Vastasseinä ääres seisab hoidja ja kutsub tibusid koju. Lapsed jooksevad algul koos kasvatatajaga hoidja juurde. Kasvatataja läheb tagasi endisele kohale ja kutsub uuesti tibusid. Nüüd jookseb hoidja lastega kaasa. Kui liikumine on lastele arusaadav, jäävad täiskasvanud paigale ja lapsed liiguvad kutse peale üksinda. Tähelepanu tuleb pöörata kergele jooksule.

5. *Magav kass.* Eesmärk: jooksu ja päkkadel kõndimise harjutamine.

Hoidja on kass, istub pingil ja matkib magamist. Lapsed koos kasvatatajaga on hiired ja liiguvad tasa päkkadel vastasseinä äärest kassi poole. Jõudnud kassini, püüavad nad teda kergelt puudutades äratada. Niipea kui kass ärkab ja näeb, põgenevad hiired ning kass jälitab neid.

6. *Jätkud metsa all.* Eesmärk: tähelepanuvõime ja reageerimisoskuse arendamine.

Kasvatataja on jätkuema, kes mängib poegadega metsas. Aetakse üksteist taga, püütakse ja peidetakse. Hoidja täidab koera osa ning seisab kõrval. Järsku hakkab koer haukuma ja iga jätku peab kükitama sinna, kus ta parajasti on, et end niiviisi koera eest peita. Kes jääb püsti, selle püüab koer kinni. On koer eemaldunud, algab mäng uuesti.

Pallimängud

1. Kasvataja poolt laialivisatud pallide kogumine ja asetamine korvi.
2. Palli veeretamine läbi värava (tooli, laua või pingi alt läbi).
3. Palli veeretamine kaldpinnal (liumäest alla).
4. Palli viskamine sihtkohta (pingi, nööri või kriipsuga eraldatud kohta).
5. Palli viskamine üle nööri 1—2 sammu kauguselt, kusjuures nöör ulatub lapse vöökohani.
6. Palli viskamine kasti või korvi 1—2 sammu kauguselt.
7. Väikese palli viskamine sihtkohta kord ühe, kord teise käega.
8. Palli tõukamine kord ühe, kord teise jalaga.
9. Palli viskamine ja püüdmine. Lapsed seisavad üksteisest umbes kahe sammu kaugusel.
10. Võrgus rippuva palli tõukamine kord ühe, kord teise käega.
11. Palli viskamine kahe käega üle pea selja taha.

Tegevusi matkivad mängud

1. *Lasteaeda tulek.* Kasvataja vestleb lastega hommikuse tegevuse üle kodus.
Äratuskell tiriseb «tirrr...!». Lapsed matkivad kellasignaali. Lapsed ärkavad, sirutavad end hoogsalt, võtavad ööriided seljast, pesevad, panevad riided järjekorras selga ja asuvad teele. Jalgsi trammini, sõit trammis ja jälle jalgsi edasi lasteaeda.
2. *Emabistamine kodus.* Lapsed pühivad tolmu, asetavad mööbli oma kohale, kastavad lilli, katavad laua, toovad poest piima ja saia.
3. *Pesupesemine.* Matkitakse pesupesemist, loputamist ning nööriile kuivama panemist. Siis korrastatakse pesuköök. Vahepeal on pesu kuivanud, see korjatakse korvi, rullitakse ning triigitakse.
4. *Lapsed aiatööl.* Minnakse lauluga tööle. Kaevatakse maad, rehitsetakse, istutatakse ja kastetakse. Seejärel pühitakse teed puhtaks ning pannakse aiatööriistad ära. Lauluga tullakse koju tagasi.
5. *Emasünnipäev.* Kringli tegemine: taigna sõtkumine, plaadile asetamine ja ahjus küpsetamine. Kaetakse laud, korjatakse

lilli. Vahepeal on sai küpsenud; võetakse ahjust välja, asetatakse vaagnale ja pannakse lauale. Keedetakse kohvi. Palutakse lauda ema, talle soovitakse õnne ja lauldakse.

Matkimismänge võib organiseerida väga erinevatel teemadel, näiteks «Retk seenemetsa», «Näärikuuske toomas», «Metsast puid toomas», «Jalutuskäik kolhoosi kanafarmi» jne.

KÕNE ARENDAMINE

Ülesanded: 1) häälikute ja sõnade selge hääldamine; 2) sõnavara rikastamine ja lauseehituse täiustamine; 3) väljendusoskuse arendamine.

Kolmandal eluaastal rikastub lapse kõnekeel tunduvalt. Sõnavara täieneb kiiresti. Kõne muutub peamiseks suhtlemisvahendiks täiskasvanu ja lapse vahel, ta on abiks ümbruse ja olukordade tundmaõppimisel. Teise eluaasta lõpul ja kolmanda eluaasta alguses moodustavad lapsed esimesi 2—4-sõnalisi lauseid. Kuni 1,5 aasta vanused lapsed väljenduvad lihtsate lausetega. Hiljem hakkavad nad panema sõnu õigesse grammatilisse vormi, tarvitavad küsilauseid. Alles kolmanda eluaasta lõpul õpivad nad moodustama kõrvallauseid. Samal ajal hakkavad nad kasutama ka keerukamaid küsilauseid sõnadega «millal», «kuidas», «mispärast», «miks» jne.

Kolmas eluaasta on kõne aktiivsuse poolest eriline. Lapsed kõnelevad palju niihästi mängides kui ka ükskõik millega tegeldes. Nad räägivad ka siis, kui pole kedagi, kelle poole pöörduda: lapsed kõnelevad oma mänguasjade ja iseenesega. Selles eas mõistavad lapsed täiskasvanu kõnet palju rohkem, kui nad ise oma kõnes suudavad väljendada. Seepärast peavad täiskasvanud alati mõtlema, mida lapse kuuldes rääkida ja mida mitte. Kõne poolest hästiarenenud laps võib kolmeaastasena kõik oma soovid arusaadavalt esitada ja oma muljetest jutustada. Sellest ajast alates, mil lapse kõne on tarvilikul määral arenenud, võib tema käitumist kõne abil juhtida. Nii ongi kõne arendamine sellel perioodil kasvatuse peaülesandeks.

Kasvataja individuaalne kõne lapsega peab olema esikohal. Ei piisa sellest, kui kasvataja kõne või küsimustega kogu rühma poole pöördub. Seejuures ei kõida ta sageli iga üksiku lapse tähelepanu. Kui kasvataja pöördub otseselt ühe lapse poole, võib ta enam-vähem kindel olla, et laps teda kuulab ja öeldule keskendub. Samuti suudab ta last sellega kõnelema ergutada

ja võib temalt vastust loota. Kasvataja vestlused lastega olgu huvitavad, ergutavad, vaheldusrikkad ja elavad. Kõne olgu sõna- ja väljendusriikas ning sisaldagu ka selliseid sõnu ja väljendeid, mis lapsele on tundmata.

On tähtis, et kasvataja koos lastega vaatleks ümbrust, loodust ja mitmesuguseid tegevusi. Loodust vaadeldes ütleb kasvataja: «Täna on soe, päike paistab», «Sajab vihma, on külm!» jne. Ta õpetab lapsi tundma ja nimetama mitmesuguseid koduloomi ning -linde erinevates olukordades ja tegevustes, samuti eraldama ning nimetama lilli, puid, taimi, oksi, lehti jm. Kasvataja õpetab nimetama tegevusi, öeldes: «Tiina peseb toidunõusid, kastab lilli, õmbleb kleiti, triigib põlle, nõelub sukki» jne. Lapsed õpivad tundma suuruse mõistet (*suur — väike*) ja aru saama sõnade tähendusest (*palju — vähe, üks — kaks, ligidal — kaugel, siin — seal, täna — homme, kõva — pehme, märm — kuiv, soe — külm jne.*). Laps peab oskama kindlaks määrata nähtuste elementaarseid seoseid: vihma sajab, on märm; kleit on määratud, ema peseb kleidi puhtaks; tass kukkus maha ja läks katki jms.

Suur tähtsus on ka kõnetoonil. Laps reageerib väga erksalt hääle muutustele kõnelemisel. Suhtlemisel lapsega võib kasvataja edasi anda kiitust, laimust, süüdimõistmist ja andestust. Laps mõistab seda veel enne, kui ta kõnest aru saab.

Lastega rääkides tuleb rõhku panna kõnetoonile ja väljendustele. Kui laps tungivalt nõuab kasvataja käes olevat eset, öeldes ainult «Anna!», ütleb talle kasvataja: «Sa soovid autot? Siis ütle: «Palun anna auto!» Väga oluline on, et lapsi harjutataks vaikselt rääkima, sest tugev, valjuhäälnene kõne kutsub lastekollektiivis esile lärmakuse ja närvilise õhkkonna, väsitades laste närvisüsteemi ülemäära.

Korralduste või ülesannete täitmine tuleb seostada kõnelemise vajadusega, näiteks: «Heiki, mine palu tädi Marilt Viivi tutipaela!», «Peeter, ütle, palun, Annele, et ta oma nina puhtaks pühiks!», «Tiiu, palun ütle Marile, et ta oma nuku põrandalt üles võtaks!» jne. Algul pöördub laps kõnega peamiselt täiskasvanu poole. Selleks et areneks ka lastevaheline kõne, on tarvis õpetada üksteist kõnetama. Korralduste täitmine meeldib lastele ja nii harjuvad nad omavahel kõnelema.

Laste kõnet arendavad veel piltide vaatlemine ja jutustamine, jutukese esitamine, riimkõne kuulamine, laulmine, nukuteater (küpiknuku esinemine), lastekino jm.

Piltide vaatlemine

Piltide vaatlemine ergutab last kõnelema rohkem kui ükski teine tegevus. Lapsel tekib soov nimetada, küsida ja kirjeldada. Seejuures areneb lapsel mõtlemine ja tähelepanu. Pildi vaatlemisel peab kasvataja küsimuste ja selgitustega juhtima lapse tähelepanu pildil esinevatele üksikasjadele. Lastele näidatavad pildid peavad olema hästi valitud ja sisult vastama lapse arengule. Mida noorem laps, seda selgem ja suurem olgu kujutis pildil. Esiolgu piisab sellest, kui pildil on ainult ühe, lapsele igapäevases elus tuntud asja kujutis (pall, nukk, auto, kass, koer vm.). Kujutis olgu selgepiiriline, ühevärvilisel tagapõhjal. Sedamööda kuidas areneb lapse kõne, peab muutuma ka pildi sisu. Laps hakkab pildil tundma juba inimesi, loomi, asju igapäevases elust. Kolmandal eluaastal on laps suuteline tundma ja nimetama ka tegevusi pildil. Kõige rohkem rõõmu tunneb ta tegevusest, mis kujutab osa tema enda igapäevases elust (mängimine, pesemine, söömine, magamine jne.).

Pildi näitamisel istub kasvataja näoga või küljega akna poole. Lapsed (5—6) istuvad toolidel poolkaares või laua ääres kasvataja ees. Kasvataja hoiab pilti kas enda ees või kõrval. Kui pilt on seinale riputatud, istub kasvataja pildi kõrvale. Lastele pilti näidates ja jutustades heidab kasvataja ainult põgusa pilgu pildile ning pöördub vaatega laste poole. Enne pildi näitamist võib kasvataja lastes veidi uudishimu äratada, lastes neil arvata, mis pildil võiks olla jne. Suurematele lastele pilti näidates lasseb kasvataja neil algul pilti vaadata ja alles siis esitab küsimusi. Tuntud või varem nähtud asjadest ergutab kasvataja lapsi iseseisvalt kõnelema, lastele tundmatut tutvustab ja seletab ta aga ise.

Pärast vastamist on soovitav riputada pilt päevaks või paariks lastetoa seinale, et lapsed seda veel võiksid silmitseda. Enne korduvat tegevust tuleb pilt seinalt eemaldada. Ei ole soovitav näidata mitut pilti korraga, sest siis kujuneb vaatlemine pinnapealseks ja lapsed omandavad nähtust vähe. Õige on näidata vähem erinevaid pilte, mida põhjalikult vaadelda, pildi sisu tundma õppida ja selle üle vestelda. Kiire ning pealiskaudne vaatlemine arendab lapses pinnapealsust ja hajameelsust.

Lastele tuleb võimaldada ka iseseisvalt pilte vaadata. Selleks kasutame algul vineerile maalitud pilte, pildilotot ning üksikuid suuri pilte, hiljem aga pildiraamatuid. Siingi on vajalik kasvataja abi ning juhendamine. Lapselt tuleb küsida, mida ta

pildil näeb, kas tal kodus ka sellist looma või eset on jne. Küsimusi tuleb esitada ikka sagedamini tagasihoidlikkudele ja vaikesematele lastele, et neid igal võimalusel aktiveerida.

Jutustamine

Jutustamisel on suur kasvatuslik tähtsus: ta mõjutab lapse käitumist rohkem kui noomimised ja keelamised. Kui lastele jutustada mõne lapse sõnakuulmatusest ja selle tagajärgedest, mõjub see hoopis kindlamini ja kauemini, kui sagedased sõnalised korralekutsumised. Igas jutus peab esinema osake lapse igapäevasest elust. Ei ole kerge ilmekalt jutustada, last rõõmustada, samal ajal teda ka õpetada ja kasvatada. Hea tahtmise juures võib aga igaüks õppida kütkestavalt ja ühteaegu pedagoogiliselt jutustama. Soovitud tulemuse saavutamiseks peab kasvataja jutustamist korralikult ette valmistama. Jutustamisel tuleb kasutada lastele tuttavaid sõnu, igapäevasest elust tuntud tegelasi, tegevust ja sündmusi. Kui jutus esineb midagi uut, lapsele senitundmatut, peab kasvataja seda lapsele enne tutvustama, kas või pildil näitama.

Jutustustest igapäevase elu teemadel võib hiljem üle minna lihtsustatud muinasjuttudele («Kolm karu» jt.). Ka muinasjuttu tuleb ette valmistada kas sellekohase pildi näitamise, nukuteatriga või mänguasjadega dramatiseerides.

Jutustamisel peetagu silmas järgmist:

- 1) jutu pikkus oleneb laste vanusest ja arenemisastmest;
- 2) laused olgu lühikesed ja arusaadavad;
- 3) jutus esinegu ainult 2—3 uut sõna.

Jutu kuulamise organiseerimine

Kasvataja eraldab osa lapsi (3—6 enam-vähem ühesuguse arenemisastmega last) jutukese kuulamiseks omaette ruumi, teised lapsed aga jäävad hoidja juhendamisel mängima. Jutustust tuleb esitada vaikuses, sest siis on lapsed suutelised keskenduma ja kuulama. Hea jutt rikastab lapse teadmisi, oskusi ja kõnet, parandab tema käitumist jne.

Näiteks kavatseb kasvataja jutustada väiksest vallatust kaspipojast. Enne jutustamist on soovitav: 1) tutvustada lapsi selle loomaga kas teda pildil näidata või, veel parem, demonstreeri-

des elavat kassi; 2) küsida lastelt, kas nad soovivad kuulata juttu kassipojast.

Edasi asetatakse lapsed istuma kasvataja lähedusse, nii et kõik kasvatajat näeksid. Kõige püsimatuma lapse võib kasvataja sülle võtta. Kui lapsed on rahulikult oma kohtadel, alustab kasvataja jutustamist tasase häälega, kuid siiski nii, et lapsed hästi kuulevad. Huvitavalt, väljendusrikkalt esitatud juttu kuulavad lapsed suure huviga. Niipea kui lapse vaade pöördub kõrvale ja ta käed hakkavad tegutsema, ei ole laps enam suuteline tähele panema. Selle põhjused võivad olla mitmesugused, näiteks: 1) laps on kas väsinud või ei saanud jutu sisust aru; 2) kasvataja ei jutustanud küllalt väljendusrikkalt. Kui ilmneb, et lapsed on väsinud, pole mõtet neid tähele panema sundida. Mõnikord on mõjuvaks abinõuks küsimuste põimimine jutusse, hääle moduleerimine ja miimika muutmine. Tavaliselt peegeldub jutu mõju laste nägudel. Kui jutt lastele meeldis, paluvad nad seda korrata. Kasvataja kordab juttu samade sõnadega. Mida nooremad on lapsed, seda sarnasem peab olema kordamine, et jutt sel viisil paremini kinnistuks.

Vestlustes tuleb lastele esitada küsimusi ja taotleda, et suu-remad lapsed vastaksid lausetega, mida nad jutus kuulsid. Kaheaastane laps vastab küsimusele ühe sõnaga, kahe ja poole aastane aga 2—3 sõnaga. Kahe ja poole kuni kolmeaastane laps vastab tavaliselt mõnesõnalise lausega. Mõnikord esitab laps ka ise kuuldu kohta küsimusi, millele kasvataja vastab ning last kiidab, seega tema küsimuse vastu huvi ilmutades.

Jutul peab olema kasvatuslik eesmärk. Kasvataja leidku võimalusi, et osa sellest saaks ka praktiliselt rakendada. Kui näiteks jutus esinevad lapsed, kes ema kodus abistavad, juhib kasvataja laste tähelepanu sellele, kuidas nemad saaksid täiskasvanuid abistada: korraldaksid ise oma mänguasju riulil, teeksid nukunurga korda jne.

MÄNG JA SELLE JUHENDAMINE

Kolmanda eluaasta esimesel poolel mängivad maimikud ikka veel meelsasti üksteise sisse pandavate ja lükitavate mänguasjadega. Ka klotside abil ehitamine huvitab neid. Pikkamööda hakkab arenema kujutlusvõime, kuid siinjuures matkitakse siiski veel palju täiskasvanut. Mida kasvataja teeb ees, seda laps järgi.

Maimik armastab veel sageli üksinda mängida, kuid juba esineb ka ühismängu, mis kasvataja juhendamisel läheb päris hoogu. Esikoha omandab mäng nukuga. On vaja, et rühmaruumis leiduks nukunurk, kus lapsed saaksid segamatult mängida. Nukuga mängul on suur kasvatuslik tähtsus. Laps kasutab mängus oma tähelepanekuid ja muljeid igapäevasest elust. Kui kolmanda eluaasta esimesel poolel kasvataja algul veel ergutab ning juhendab mängu, siis teisel poolel on lapsed ise algatajad ja tegutsevad oma fantaasiale vastavalt. Mängu nukkudega võib organiseerida ka suurema hulga lastega.

Loovate mängude tekkimine iseloomustab uut ajajärku lapse psüühilises arenemises. Lapse varasemad matkivad mängud olid ettevalmistuseks loovale mängule. See uus mänguliik — loov mäng — on lapse fantaasia, mälu, kõne ja vastastikuste suhete arenemise seisukohalt suure tähtsusega. Kasvataja ülesanne on last abistada loova mängu keerukamaks muutmisel, selle kujutusliku külje mitmekesistamisel. Kolmanda eluaasta lõpul on laps võimeline mängus juba kedagi matkima (ema, isa, tädi jne.), kujutades kodus nähtud tööd, askeldusi, suhtlemist ja kõnet.

Kasvataja aktiivne osavõtt lapse iseseisvast mängust olgu alati erinev. Mõnikord on selleks soodsa olukorra loomine või mõne mänguasja lisamine. Kasvataja osavõtt mängust suurendab lapse huvi mängu vastu.

Kasvataja peab lastele õpetama ka alustatud mängu lõpuleviimist. Lapsi tuleb aeg-ajalt õpetada oma tegevust elementaarselt planeerima: nad valigu endale esemeid vastavalt püstitatud eesmärgile.

Mängud ehitusklotsidega

Kolmandal eluaastal muutub lapse tegevus klotsidega keerukamaks. See üleminek klotside lihtsalt kasutamisel keerukamale iseloomustab tähtsat ajajärku lapse mängus. Ehitusmän-

gu arenemiseks on vaja küllaldaselt ehitusklotse ja juhendamist kasvataja poolt.

Klotsidest võib teha järgmisi asju:

- 1) pikk tee (klotside ladumine põrandale ritta);
  - 2) torn (klotside ladumine üksteise otsa);
  - 3) rong (klotside seadmine ritta, veduri saamiseks asetada esimesele klotsile peale veel üks klots, hiljem panna nukke ja loomi rongiga sõitma);
  - 4) sild, mille pealt või alt rong, auto jms. läbi sõidab;
  - 5) maja (esialgu ehitada ainult kahest klotsist: alla kandiline, peale katusekujuline klots);
- b) nukutoa sisustus (pink, voodi, tool ja laud).

Mäng liivaga

Liivaga mängitakse peamiselt suvel. Teisel eluaastal armastab laps väga liivaga mängida, kuid ta mäng on veel algeline: kogub liiva kuhja, kallab ühest nõust teise, täidab nõu liivaga ja valab selle sisu siis liivakasti tagasi.

Kolmandal eluaastal hakkab laps kasvataja juhendamisel kooke vormima, kraave kaevama, peenraid tegema, lilli ja puid istutama, koopaid kaevama, kuhu karud magama poevad jms.

Kui kasvataja lapsi mängus ei suuna, hakkavad nad liiva üksteisele silma viskama, endale ja teistele pähe valama, suhu toppima jne. Kasvataja ülesanne on juhtida laps liivaga mängides uuele ja huvitavale tegevusele, näiteks: «Ehitame nukk Mallele maja. Maja ümber istutame puid, põõsaid ja lilli. Tee me aeda ka kiige, kus Malleke võib kiikuda. Maja ette teeme pingid, kuhu Malleke istub, kui ta väsinud on.»

Enne liivakasti mängima asumist peab osa liiva olema niisutatud, et võimaldada lastel mängida liivavormidega. Liivavormide kasutamisel juhib kasvataja laste tähelepanu sellele, kuidas vormi liivaga täita, liiv vormis kõvasti kinni suruda, liivakasti äärel asuvale lauale kummuli keerata ja seejärel vorm ettevaatlikult eemaldada. Nii valmivad lastel nägusad koogikesed. Õnnestunud saavutusi tuleb kiita, näidata mänguseltsilistele ja abistada saamatuid lapsi kookide tegemisel.

Mäng veega

Mäng veega võlub lapsi alati. Mängida võib niihästi toas kui ka suvel väljas. Mängimiseks tuleb kasutada leiget vett. Enne mängu on vaja lapsi tingimata joota, sest vesi ahvatleb neid jooma. Lastele tuleb selgeks teha, et mänguveesi pole joomiseks. Veega mängimisel on vaja tselluloidist mänguasju ujutamiseks ning pesemiseks, topse vee tõstmiseks, kanne kastmiseks ja ämbreid vee kandmiseks. Kasvataja õpetab, kuidas ujutada parti ja paati, kuidas vannitada nukku jne. Toas tuleb veega mängimiseks lastele kummipõlled ette siduda.

Didaktilised mängud

1. *Asjade peitmine*. Eesmärk: tähelepanu ja mälu arendamine.

Kasvataja näitab algul mänguasja ja juhib laste tähelepanu selle omadustele (suur punane pall, kollane auto jne.). Seejärel peidab ta asja kas kapi või laua alla, nukunurka jne. ning kutsub lapsi peidus olevat asja otsima, mõnikord meelde tuletades, kus asi võiks olla.

2. *Laste peitmine*. Eesmärk: tähelepanu ja kuulmise arendamine.

Kasvataja peidab lapse teise tuppa mõne mööblieseme varju, täiskasvanu (hoidja) selja taha jne. Selleks et otsimist ja leidmist huvitavamaks muuta, soovib kasvataja lastel peidusolijat hüüda, näiteks: «Peeter, uu-uu!» Peeter vastab selle peale peidukohast: «Uu-uu!» Otsijad peavad tähelepanelikult kuulama ja hääle suunas liikuma. Kui ei õnnestu esimese hüüde peale otsitavat leida, kordavad lapsed hüüet.

3. *Imekott või mänguasjade loetelu*. Eesmärk: sõnavara rikastamine.

a) kotis (korvis) on mitmesuguseid esemeid (arvult 4—6). Lapsed võtavad ise esemeid kotist (korvist) ja nimetavad neid. Teatava aja järel on vaja koti (korvi) sisu uuendada, lisades ühe uue ja huvitava eseme, mida kasvataja esialgu lastele tutvustab.

b) kotis (korvis) leiduvate esemete omaduste nimetamine (punane rätik, valge põll, suur nukk jne.).

4. *Piltide valik vastavalt mänguasjale*. Eesmärk: tähelepanu, mälu ja kõne arendamine.

Iga laps saab endale ühe mänguasja (koera, nuku, auto jne.). Kasvataja asetab lauale mänguasjadele vastavad pildid. Lapsed peavad leidma laualt oma mänguasja kujutava pildi.

5. *Mänguasjade valik vastavalt pildile.* Mängu eesmärk ja käik sarnaneb eelmisega.

6. *Esemete võrdlemine.* Eesmärk: tähelepanu ja kõne arendamine ning esemete omaduste tundmaõppimine.

Kasvataja annab lastele ülesandeid: leida suur ja väike lusikas, kollase ning sinise kleidiga nukud jms.

7. *Mänguasjade valik-teatud tegevuse jaoks.* Eesmärk: mälu arendamine ja sõnavara rikastamine.

Kasvataja kõneleb, et nukku tuleb täna vannitada, ja küsib, mida selleks vaja läheb. Lapsed nimetavad vajalikke vahendeid ja toovad need ka kohale. Nuku vannitamisel nimetavad lapsed, millist kehaosa pestakse, millega kuivatatakse ja kuidas nukku riitatakse (riitamise järjekord).

8. *Mis puudub laual? Mts tuli juurde?* Eesmärk: tähelepanu, vaatlusvõime ja mälu arendamine.

Lauale asetatakse 3—4 asja. Esmalt lapsed vaatlevad ja nimetavad neid. Siis katab kasvataja esemed linaga ja eemaldab koos linaga salaja ühe eseme. Lapsed peavad nimetama, milline ese laualt ära kadus.

Samal põhimõttel toimub mängu see variant, kus üks asi juurde lisatakse.

9. *Lotomäng.* Eesmärk tähelepanu ja vaatlemisoskuse arendamine.

Kasvataja annab igale lapsele pildi; teised samasugused pildid laotab ta lauale, kust siis iga laps endale paarispildi otsib.

10. *Kahe- ja kolmeosaliste piltide kokkupanemine.* Eesmärk: tähelepanu ja leidlikkuse arendamine.

Kasvataja annab lapsele ühe pildi osad ja näitab, kuidas pilti kokku pannakse. Seejärel peab laps juba ise pildi kokku panema. Hiljem paneb laps kokku kahepoolseid pilte.

11. *Tegevuse nimetamine.* Eesmärk: kõne arendamine.

Kasvataja näitab lastele nuku tegevust ja lapsed peavad nimetama, mida nukk teeb (kõnnib, istub, tantsib, kummardub, hüppab, kukub jne.).

12. *Kompamismäng.* Eesmärk: kompamismeele arendamine.

Kasvataja peidab rätiku alla lapsele tuntud eseme. Laps pistab käe rätiku alla ja kompamise järgi peab ütleva, mis ese seal on.

13. *Värviliste nuppude asetamine vastavasse avasse.* Eesmärk: värvide tundmaõppimine ja eraldamine.

Mängu kirjeldus on toodud teise eluaasta sama mängu juures.

14. *Õige kujundi leidmine.* Eesmärk: tähelepanu ja nägemismeele arendamine.

Iga lapse ette lauale pannakse neljakandiline vineerist või papist tahvel, millele on joonistatud kaks erisugust kujundit, näiteks sõõr ja nelinurk. Kujundite pind on värvitud ühte värvi. Laua keskele paneb kasvataja täpselt samasugused kujundid, nagu on tahvlil. Iga laps võtab kujundeid ja sobitab neid tahvlil olevate kujunditega. Hiljem võib kahele kujundile lisanduda veel kolmas (näiteks kolmnurk). Soovitav on, et kujundid oleksid tahvlil välja lõigatud, nii et laps saaks nõutava kujundi tahvli süvendisse panna.

15. *Suuruse eraldamine.* Eesmärk: tähelepanu ja võrdlemiskuse arendamine.

Nelinurksel vineerist või papist tahvlil on kolm eri suuruse ja värviga sõõri. Samasugused lahtised sõõrid laotab kasvataja lauale. Lapsed peavad leidma oma tahvlile sobivad sõõrid. Kasvataja selgitab, et tahvlil on üks suur, teine väike ja kolmas pisike sõõr. Kes leiab suure sõõri? Kes leiab pisikese? Kes väikese? Nagu eelmisegi mängu puhul, on soovitatav tahvlisse lõigata sõõridekujulised süendid.

16. *Kes leiab vastava palli?* Eesmärk: tähelepanu arendamine ja värvide tundmaõppimine.

Kasvataja annab igale lapsele vineerist või papist aluse, millele on joonistatud kolm ühesuurust, kuid eri värvi palli (sinine, punane ja kollane). Niisama suured ja vastavalt värvitud pallid (sõõrid) asetab kasvataja lauale. Iga laps otsib siis endale vastava värviga palle ja asetab need papp- (vineer-) alusel kujutatud pallidele. Kasvataja küsib lastelt värvide nimetusi ja abistab neid, kes pole suutelised vastavaid palle ise leidma.

17. *Pildi valik vastavalt jutustusele.* Eesmärk: kuulmise, tähelepanu ja mälu arendamine.

Kasvataja jutustab jutukese ja lapsed peavad laual olevate piltide seast välja otsima jutukeses esinevaid tegelasi ning esemeid kujutavad pildid.

Näide. «Puu all on maja.» (Lapsed otsivad välja pildid, kus on kujutatud puu ja maja.) «Majas elab vanaema.» (Lapsed leiavad vanaema.) «Vanaema kodus sukka.» («Kus on sukk?») «Kass viis lõngakera ära.» («Kus on kass lõngakeraga?») »

18. *Instseneeringud-ettenäitamised*. Eesmärk: kõne aktiveerimine, sõnavara rikastamine, mänguoskuse arendamine ja kultuurilis-hügieeniliste harjumuste kujundamine.

Instseneeringud nukuga:

- a) nuku söötmine (õpetada käitumist lauas);
- b) nukk läheb magama (enne voodisse minekut nukk peseb end, paneb riided korralikult toolile, soovib «head ööd!»);
- c) nukk mängib (ehitab-kuubikutest maja, koerale kuudi jne.; pärast mängu lõppu paneb kuubikud vastavasse panipaika);
- d) nukul on sünnipäev (nuku tuba korrastada ja kaunistada lilledega, riietada nukud uutesse kleitidesse, katta sünnipäevalaud jne.);
- e) tegevused käpiknukkudega.

19. *Millist pilli tädi mängib?* Eesmärk: kuulmise arendamine.

Kasvataja on lastele varem tutvustanud kellukest, pasunat ja trummi. Kui lapsed tunnevad juba pille ning nende helisid, siis mängida ühel nendest nii, et lapsed pilli ei näeks. Küsida, millist pilli tädi mängis.

Mängud nukuga

Tegevus nukuga arendab ja rikastab maimiku loovat mängu.

1. *Nuku riietamine* (individuaalne tegevus). Laps õpib nukku riietama ja lahti riietama.

2. *Nuku magamapanek*. Laps riietab nuku lahti, asetab ta riided korralikult toolile ja sussid tooli või voodi ääre alla, paneb nukule selga öösärgi ja asetab siis nuku voodisse magama. Nuku magades juhib kasvataja laste tähelepanu vajadusele olla vaiksed.

3. *Nuku söötmine*. Lapsed valmistavad toidu, katavad laua ja söödavad nukke. Laps tuletab nukule meelde lauakombeid: «Söö puhtalt, pühi suu, ütle «täna!» jne.»

4. *Tegevus nukuköögis*. Lapsed koristavad laualt nuku sööginõud, pesuvad need puhtaks, kuivatavad ja asetavad vastavasse panipaika, riiulile või kappi. Seejärel puhastavad nad ka põranda.

5. *Tegevus käpiknukuga*. Kasvataja näitab, kuidas nuku pead ning käsi liigutada. Kui käpiknukk on näiteks koer, teeb kasvataja lapsele ettepaneku häälitseada koera moodi. Laps matkib koera haukumist. Koer haugub laste peale, ajab lapsi taga, vahel istub ning palub süüa jne.

JOONISTAMINE JA VOOLIMINE

Kolmandal eluaastal anname lastele pliiatsi ja lubame vabalt kritseldada. Kuid tuleb jälgida, et laps joonistaks ainult paberile, hoiaks pliiatsit õigesti peos ja et ta käeranne liiguks vabalt.

Kasvataja õpetab savi või plastiliini õigesti kasutama, püüdes seega luua varakult õigeid harjumusi. Tuleb äratada huvi voolimise vastu ja suunata lapsi midagi looma. Näiteks kasvataja näitab, kuidas plastiliinist saab teha kepikese, rõnga, õuna, marja, kausi jms. Enne plastiliini kätteandmist lastele tuleb seda vees soojendada, siis muutub ta pehmeks ja laste sõrmed on võimelised seda muljuma.

V. MUUSIKA OSATAHTSUS VÄIKELAPSE KASVATAMISEL

Muusikal on tähtis koht imiku ja maimiku üldises arenemises.

Muusika, eriti laul, mõjub lapse meeleolule ja aitab organiseerida lastekollektiivi.

Muusikalise kasvatuse ülesanded on üldjoontes järgmised:

- 1) lastele hea ja rõõmsa meeleolu loomine;
- 2) lastele muusikaliste muljete pakkumine;
- 3) laste aktiivsuse ergutamine kõnes, liikumises ja mängus.

Muusikaline kasvatus haarab laste kõiki vanuseastmeid, kuid materjal ja meetodika on erinevad — vastavad lapse vanusele ja arenemisastmele.

Esimesel eluaastal püüame mõjutada lapse emotsioone, arendada kuulmist ja õpetada teda kuulama laulu ning muud muusikat. Kasvataja võib selleks kasutada: a) helilisi mänguasju; b) laulu triangli saatel; c) laulu koos rõõmsat välimust omava mänguasja näitamisega. Individuaalses tegevuses lapsega tantsitab kasvataja lauldes last kätel, hüpitab teda või tantsib koos temaga; tegevus on lühiajaline — 1—2 minutit.

Kui esimese eluaasta esimesel poolel on lapsega «muusika saatel» süstemaatiliselt tegeldud, oskab laps hiljem keskendunult kuulata. Ta otsib pilguga täiskasvanut ja pöörab pead nähtamatu heliallika suunas.

Esimese eluaasta lõpul on muusikaline tegevus juba mitmekesisem. Muusikaga seoses võib kasutada mänguasju. Lapsele tuttavad mänguasjad muutuvad tegelasteks: nukk marsib, tantsib, hüppab jne. Algul tuleb näidata mänguasju ilma muusikata, siis laulda vastav laul. Asja näidates ei tohi kiirustada,

sest selles eas laps tajub väga aeglaselt. Laulu kordamine on kindlasti vajalik, sest see kutsub esile elevust ja arendab tähelepanu.

Laulma peab täiskasvanu vaikselt, kuid selgelt ja mitte üksnes tegevuste ajal, vaid alati, kui selleks on sobiv olukord: last riietades, kõndima õpetades, temaga mängides jne.

Teise eluaasta esimesel poolel õpivad lapsed muusikat kuulama, kooskõlas muusikaga lihtsaid liigutusi sooritama ning ka mõningal määral laulu sõnu meeles pidama. Lastes tekib huvi muusika vastu. Nad kogunevad kasvataja ümber ja jälgivad tema laulu. Kuna lastel on huvi ka mänguasjade vastu, kasutada neid muusikalises tegevuses võimalikult rohkesti. Eriti sobivad selleks käpiknukud, millega võib väga elavalt ja väljendusrikkalt toimida laulu saatel.

Teise eluaasta teisel poolel toimub kõne arenemises suur murrang: laps hakkab rohkem kõnelema ja seetõttu edeneb ka laulu sisust arusaamine. Sel ajal on kasvataja ülesandeks: 1) valida niihästi viisilt kui ka tekstilt lastele jõukohaseid laule; 2) õpetada lapsi vastavalt laulu tekstile ja meloodiale lihtsaid liigutusi sooritama; 3) ergutada lapsi kaasa laulma; 4) õpetada lapsi helisignaali peale ühelt tegevuselt teisele üle minema.

Kasvataja hakkab kõnealuses vanuseastmes lastele õpetama ka kindlat käitumist muusikalisel tegevusel. Selleks asetuvad lapsed kasvataja ette poolkaares mugavalt istuma. Rühmas peab valitsema täielik vaikus, et lapsed saaksid keskendunult kuulata. Lapsed armastavad kõike konkreetset, seepärast tuleb laul alati esitada koos mänguasjaga või tekstile vastavate liigutustega. Laul aitab tekitada uut huvi mänguasja vastu: laps hakkab seda hindama ja armastama. Laulu sõnad peavad olema lapsele kergesti arusaadavad ja väljendusvormilt lihtsad. Eriti huvitab last selline laul, mille tekstis leidub lühikesi sõnu, näiteks «tipa-tapa», «tuu-tuu», «la-la». Kasvataja laul ja liigutused peavad olema väljendusrikkad. Unelaul on tasane, vaikne, unele suigutav, tantsulaul seevastu aga elav ja liikumisele meelitav. Muusikaline tegevus nõuab kasvatajalt esmajoones head emotsionaalset esitamist, mis hiljem kandub üle ka lastele. Laps matkib meeleldi täiskasvanu poolt väljendusrikkalt ettenäidatud liigutusi ja omandab need kiiresti.

Laste kolmandal eluaastal on muusikalise kasvatus ülesandeks: 1) õpetada lapsi kaasa laulma ja kolmanda eluaasta lõpul kergeid laulukesti kasvataja abiga ka iseseisvalt laulma; 2) aren-

dada oskust seostada liigutusi muusikaga; 3) arendada laste muusikalist mälu.

Esmalt laulab täiskasvanu üksi aeglases tempos ja hääldab sõnu selgesti. Seejärel teeb ta lastele ettepaneku koos laulda. Uut laulu võib järjest laulda kõige rohkem 2—3 korda. Igas tegevuses tuleb korrata ka mõnda tuttavat, varem õpitud laulu. Sõnavara suurendamisel aktiveerub kaasalaulmine ja iseseisvalt laulmine, mida sageli võib täheldada lapse iseseisvat mängu jälgides. Leidub lapsi, kellele on omane suur sisemine aktiivsus, mida nad aga ei suuda kollektiivis väljendada. Sellised lapsed on äärmiselt tähelepanelikud laulu kuulates, kuid nad laulavad kuulnud laulu vaid kodus või vaikselt üksinda mängides. Ka sel juhul, kui laps tähelepanelikult kuulab või ainult huuli kaasa liigutab, tuleb teda kiita ning laulmisele ergutada.

Muusikalise tegevuse kestus on nooremas rühmas (teisel eluaastal) 4—5 minutit ja vanemas rühmas (kolmandal eluaastal) 5—10 minutit.

Muusikalise mälu arendamiseks annab kasvataja lastele muusikalisi mõistatusi, laulu viisi järgi ära arvata varem õpitud laulu (koerast, jänkust, autost jne.). Lapsi huvitavad niisugused mõistatused ja nad keskenduvad tähelepanelikult kuulama. Viimane asjaolu on eriti oluline siis, kui laps harjutab liigutusi muusikaga kooskõlastama. Liikumise seostamist muusikaga omandab laps täiskasvanu ettenäitamisel, s. t. matkimise teel. Mida noorem on laps, seda sagedasem olgu ettenäitamine.

Tantsudes ja mängudes esinevad liigutused on väikelapseas väga piiratud ja äärmiselt lihtsad, näiteks käteplaks, ühe jalaga või vaheldumisi kahe jalaga koputamine, varvastel käimine, vaikne jooks, paigaltammumine, paariviisi liikumine, keerlemine üksikult ja paariviisi, koosjalu hüplemine, käte viipamine, käte peitmine selja taha, kükitamine.

Muusikalist mängu õpetades peab kasvataja kindlalt teadma laulu viisi ja teksti ning täpselt tundma vastavaid liigutusi ja neid puhtalt sooritama.

MUUSIKAREPERTUAARI ESIMESELE ELUAASTALE

KUULAMISEKS

Igäühel oma pill

Rahvaluule

Eesti pilliloo järgi R. Päts

Röömsalt

1 Töistre Tõ - nul to - ru - pill, sel - lel mängib
ti - ri - lill Töist-re Tõ - nul to - ru - pill,
sel - lel män-gib ti - ri - lill. 1.-5. Pill, pill, pill,
ti - ri - lill, lill, pill, pill, pill, ti - ri - lill, lill,
pill, pill, pill, ti - ri - lill, lill, pill, pill, pill, ti - ri - lill.

2. ∴: Meie Matsil mahe pill,
sellel mängib tirilill ∴:
Pill, pill, pill...
3. ∴: Karjapoisil pajupill,
sellel mängib tirilill ∴:
Pill, pill, pill...

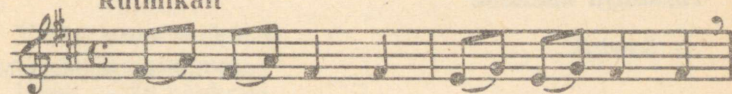
4. ∴ Sauna Jaanil sarvepill,
sellel mängib tirilill, ∴
Pill, pill, pill. . .
5. ∴ Igaühel oma pill,
sellel mängib tirilill, ∴
Pill, pill, pill. . .

Vares, vaga linnukene

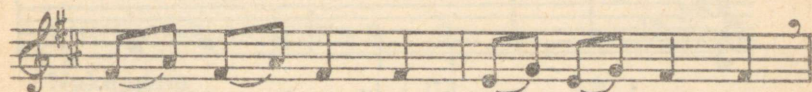
Rahvasuust

Eesti tantsuviis

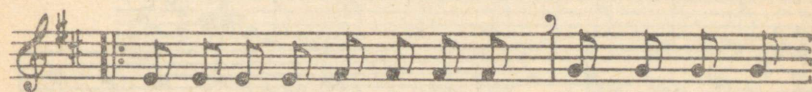
Rütmikalt

1. Va - res, va - ga lin - nu - ke - ne

len - das lin - na uu - lit - sa - le,

1-4. ket-ras, ket-ras kel-la-ra-tas, va - na - ei - de

vo - ki - ra - tas, vil-lad va-kas, ta-kud la-kas,

ko - ti - kan-gas ku - ke no - kas!

2. Hiired takku heietavad,
kassid taga kangast koovad,
ketras...
3. Eit tegi püksid, taat tegi püksid,
endal olid enne püksid,
ketras...
4. Siis said kokku kolmed püksid,
kokku kolmed uued püksid,
ketras, ketras kellaratas, vanaeide vokiratas,
villad vakas. takud lakas, kotikangas kukenokas!

Tasahilju unekene

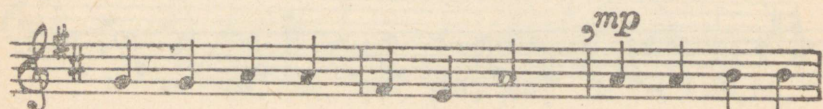
L. Raudsik

Eesti rahvaviisi järgi M. Terri

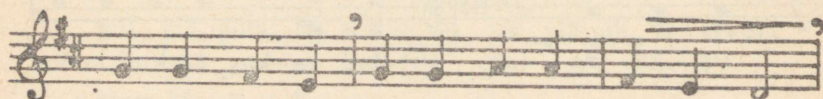
Rahulikult, vaikselt

1. Ta - sa - hil - ju v - ne - ke - ne

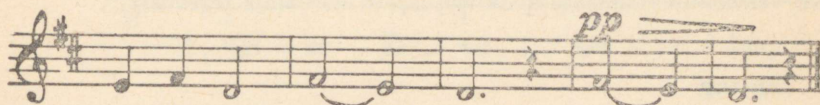
tu - leb lap - se lau - ge - le, mei - e väi - ke

Ma - le - ke - ne ui - nub vaikselt v - ne - le.

1.2. Tu - du, tu - du, til - lu - ke, mei - e väi - ke

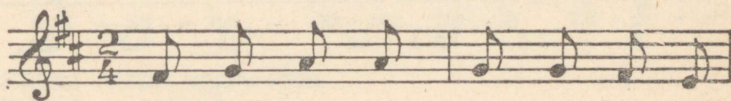
lin - nu - ke . Tu - du, tu - du.

2. Väike sinisilmakene,
tibatillu jalakene,
lapse väike käekene
uinub varsti unele.
Tudu, tudu. .

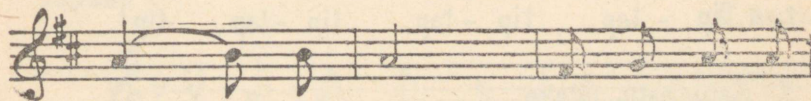
LIIKUMISE SAATEKS

Nukumäng

Eesti rahvaviis

1. Nae - ra, nae - ra, lap - su - ke - ne,

kaa - si - ke! Nae - ra, nae - ra,

lap - su - ke - ne, kaa - si - ke!

2. ∴: Pese silmad, lapsukene, kaasike! ∴:
3. ∴: Tõmba selga kleidikene, kaasike! ∴:
4. ∴: Pane jalga kingakesed, kaasike! ∴:
5. ∴: Kammi juuksed, lapsukene, kaasike! ∴:
6. ∴: Tantsi, tantsi, lapsukene, kaasike! ∴:

Märkus. Selles vanuserühmas kaasneb vastavalt tekstile hüpitamine, vanemates rühmades matkivad lapsed kasvataja tegevust.

Tip-tap

N. Frenkel

Viis M. Krassev

1. As - tub Jü - ri väi - ke - ne,

ä - ra käib ta pi - ka tee.

1.-4. Tip - tap, tip - tap, tip - tap, tip!

2. Astu, astu, jalake,
jalakene, kingake.
Tip-tap..
3. Kiisukene, hoia eest,
siit käib meie Tiina tee!
Tip-tap..
4. Tiina oskab kõndida
ega enam kuku ta.
Tip-tap..

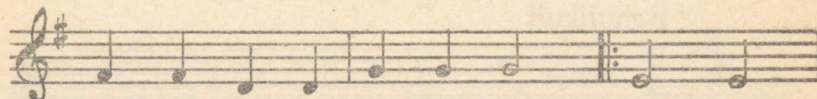
MÄNGUASJADE NÄITAMISE SAATEKS

Ratsu

A. Anton

1. Väi - ke En - nu rat - su - tab,

ho - bu kae - la pat - su - tab. 1.-2.Sõit, sõit

suk - su - ke, läh - me kül - la tä - di - le.

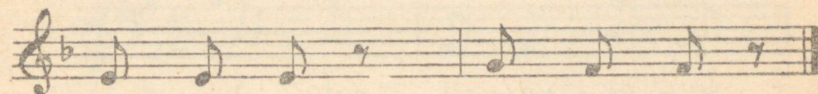
2. Suksu vilkalt kepsu lööb.
Ennule see rõõmu teeb.
Sõit, sõit...

Lipuke

R. Raikina

1. Mül on väi - ke li - pu - ke,

li - pu - ke li - pu - ke.

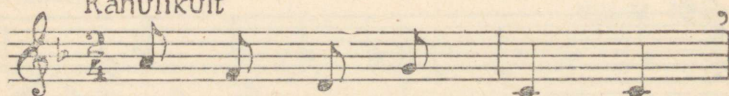
2. Tõstan lipu kõrgele,
kõrgele, kõrgele.
3. Lipp on ilus punane,
punane, punane.
4. Paistab hästi kaugele,
kaugele, kaugele.

Kassike

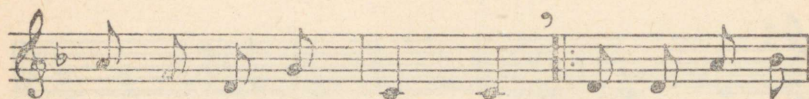
O. Võssotskaja

Viis M. Starokadomski

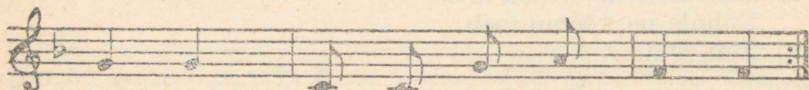
Rahulikult

1. Küll on to - re Kii - su,

ü - mar-näo-ga Mii - su! Kүү-ned tal ja

vur - rud, os - kab lүү - a nur - ru.

2. Väga meeldib talle
veeretada palle.
Kiisu mängus keerleb,
nagu kera veerleb.

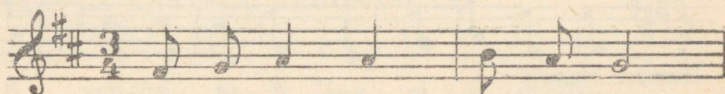
Märkus. Vastavalt tekstile tegelda mänguasja — kassiga.

MUUSIKAREPERTUAARI TEISELE ELUAASTALE

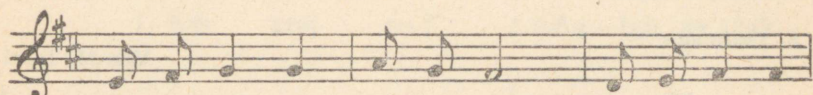
MÄNGUASJADE NÄITAMISE SAATEKS

Tibuke

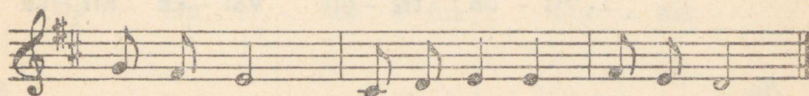
Lastesuust

1. Tip - tip - tip - tip, ti - bu - ke,

tu - le sii - ä, ka - na - ke, an - nan sul - le

te - ri ma, mul - le an - na mu - na sa!

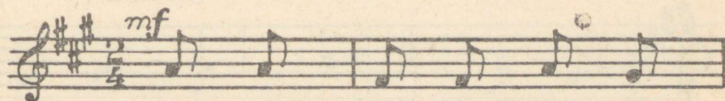
2. Kuk-kuk-kuk-kuk, kukeke,
punaharja poisike,
laula mulle «kikerii!»,
siis saad teri sinagi!

Linnuke

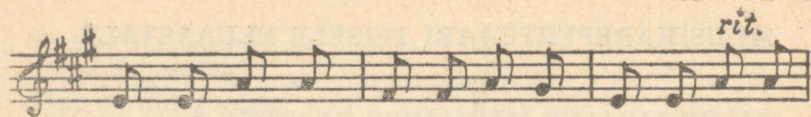
A. Barto

Viis M. Rauhverger

Elavalt

Is - tub lin - nu - ke - ne

ak - nal. Is - tu, is - tu, laul - ma hak - ka. Jää veel

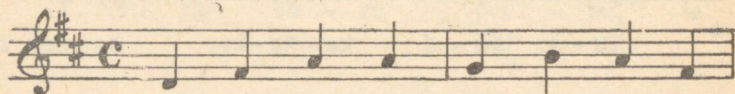

mei - le, o - le pai! Ä - ra len - das... Ai!

Kiisu ja Liisu

E. Vaitmaa

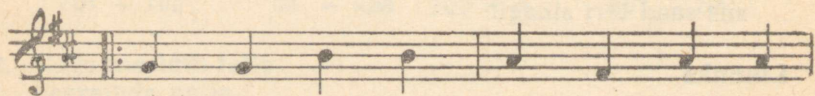
Viis M. Terri

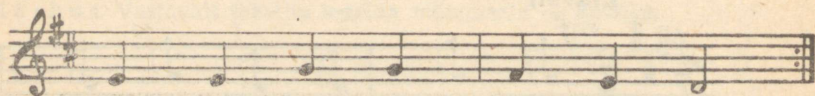
1. Ai - da tre - pil väi - ke kii - su

män - gis, hüp - pas, nur - ru löi,

nae - ra - ta - des väi - ke Lii - su

tal - le soo - ja pii - ma tõi.

2. Armas väike kirju kiisu,
 jäta mäng nüüd järele,
 arvan, sul on söögiisu,
 tule ruttu einele.

M ä r k u s. Kasvataja matkib nuku ja mängukassiga vastavalt tekstile tegevust.

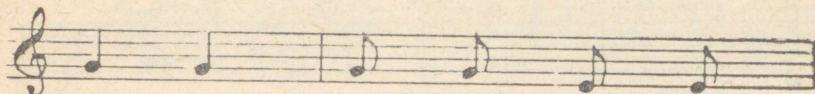
NÄIDISLAULE LASTELE LAULMISEKS

Kes seal on?

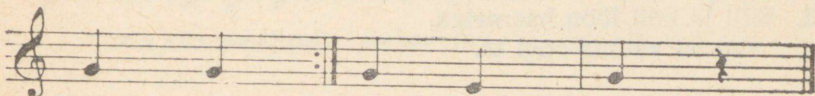
Ungari lastelaul

1. Kes seal on? 1.2. As - tub, as - tub

tip - tap, kõn - nib, kõn - nib

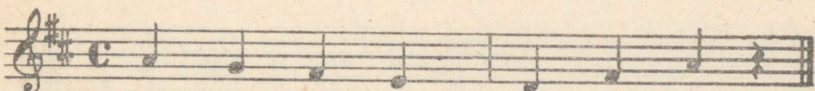

kip - kap. 1. Kes seal on?

2. Väike Mart.
 Astub, astub tip-tap,
 kõnnib, kõnnib kip-kap
 väike Mart.

Hobune

M. Terri

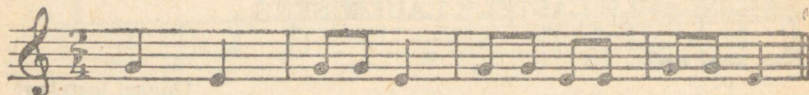

1. Jook - seb ho - bu hop, hop, hop.

2. Jalgadega kop-kop-kop.
3. Traavib üle mägede.
4. Tuleb külla lastele.

Nukukene

Ungari lastelaul

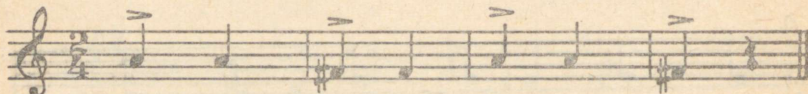

Kii - gv nu-ku-ke, äi-u, äi-u, kui-la-ke!

Meistrimees

M. Terri

M. Terri

1. Kill ja kõll löön haam-ri - ga,
teen ma vank-ri to - re - da.

2. Kill ja kõll löön haamriga,
varsti valmis ongi ta.

LAULE LASTE LIIGUTUSTE SAATEKS

Patsi, patsi leivapätsi

Eesti rahvaluule ainetel Ellen Niit

Eesti rahvaluule

Pat - si, pat - si, lei - va - pät - si,

sii - lv, saa-lv, sai - a - pät - si, vee-re, vee-re

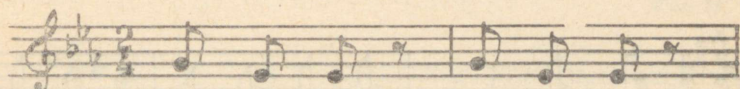
kak - ku, vee-re, vee-re kak - ku, 2

vis - ka ah - ju, hopp!

Plaksuta ja koputa

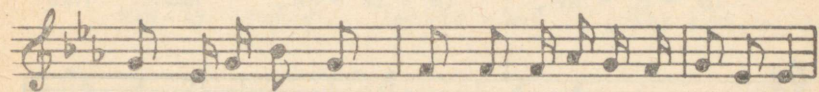
Eesti rahvaviisi «Kükita» järgi

1. Plak - su - ta, plak - su - ta,

mis siis muudkui plaksu-ta! Tral-lal-la-la-la,

tral-lal-la-la - la, tral-lal-la-la-la-la, lal-la-la!

Tral-lal - la - la - la - la, tral - lal - la - la - la,

tral - lal - la - la - la - la, lal - la - la!

2. Koputa, koputa,
mis siis muud kui koputa!

∴ Tral-lal-la... ∴∴

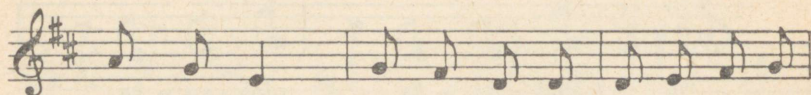
Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt. Esimese salmi esimese osa juures plaksutavad käsi. Salmi teise osa «Tral-lal-la...» juures kõnnivad lapsed ruumis vabalt ringi. Teise salmi esimese osa juures koputavad nad jalaga vastu põrandat. Salmi teise osa «Tral-lal-la...» juures kõnnivad lapsed jälle vabalt mänguruumis ringi.

Kadunud rätike

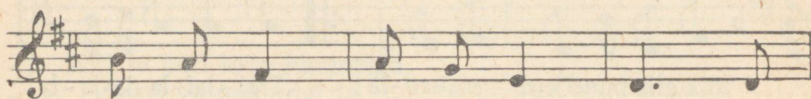
Koostanud A. Roomere

Mul o - li väi - ke rä - ti - ke,

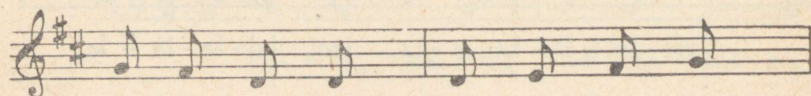
rä - ti - ke, rä - ti - ke. Mul o - li väi - ke

rä - ti - ke, rä - ti - ke, jaa! Kus

ka - du - da võis rä - ti - ke, rä - ti - ke,

rä - ti - ke? Kus ka - du - da võis

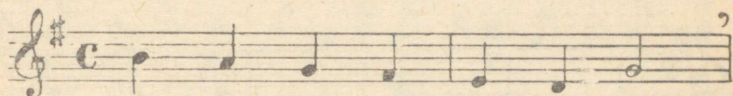
rä - ti - ke, rä - ti - ke, jaa!

3. Nüüd rätikese leidsin ma,
leidsin ma, leidsin ma.
Nüüd rätikese leidsin ma,
leidsin ma, jaa.

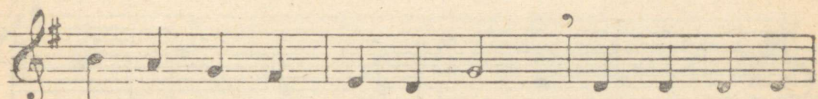
Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt suuremate vahemaadega. Nad lehvitavad käes värvilist taskurätisuurust rätikut, mille esimese salmi lõpul peidavad selja taha. Teise salmi juures pööravad lapsed kord ühele, kord teisele poole, nagu otsides rätikut. Kolmanda salmi juures tõstavad lapsed rätiku kõrgele ja lehvitavad sellega.

Kits ja laps

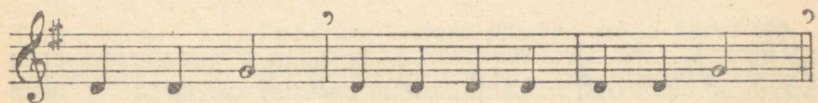
Viis M. Terri

Tv - leb val - ge kit - se - ke

kül - la mei - e las - te - le . „Kes siin nu - tu -

pil - li lööb, see me män - gust väl - ja jääb,

ri - gi - ra - gi, pu - gi - paa, sar - ve ot - sa tõstan ta!"

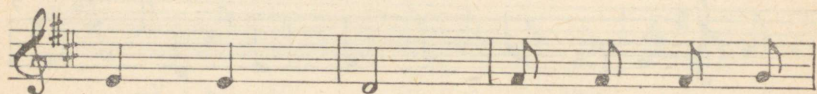
Tegevuse kirjeldus. Vanemad lapsed seisavad, nooremad istuvad ühes ruumi otsas. Kasvataja laulab 8 takti paigal seistes, käsi sarvedena pea kohal rütmis kaasa liigutades. 9-ndal taktil hakkab ta lapsi taga ajama, tabamisel neid sarvedega pu-sates (nooremaid, kes veel ei kõnni, puudutab naljatledes jär-jekorras sarvedega).

Kahekesi kõnnime

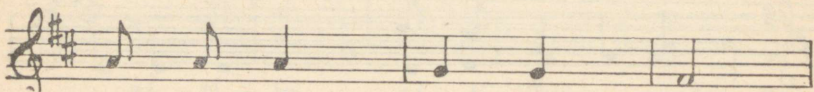
M. Sink

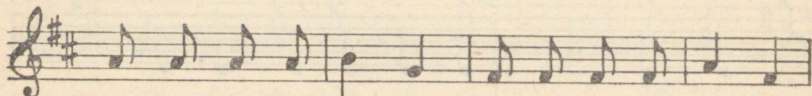
Ka - he - ke - si   kõn - ni - me ,

üks , kaks , kolm !   Lõ - bu - sas - ti

lii - gu - me ,   üks , kaks , kolm !

Kee - ru - ta - me rin - gi , kee - ru - ta - me rin - gi ,

lõ - bu - sas - ti   kee - ru - ta - me , üks , kaks , kolm !

Tegevuse kirjeldus. Laulu esimese osa juures kõnnivad lapsed paariviisi käsikäes vabalt mänguruumis ringi. Laulu teise osa juures «Keerutame ringi. . .» võtavad nad teineteisel mõlemast käest kinni ja keerutavad kohapeal.

Karuke

Vene rahvalaulu ainetel A. Roomäre

Met - sas kõn - nib ka - ru - ke,
Kõn - nib, kõn - nib ka - ru - ke,

mett ta ot - sib en - da - le. Lap - sed metsa lä - he - vad,
puh - ka - ma jääb mät - ta - le. Är - ka, är - ka, ka - ru - ke,

ka - ru - ke - se lei - a - vad.
püü - a kin - ni lap - su - ke!

Tegevuse kirjeldus. Lapsed istuvad seinä ääres toolidel. Keset ruumi on üks tool.

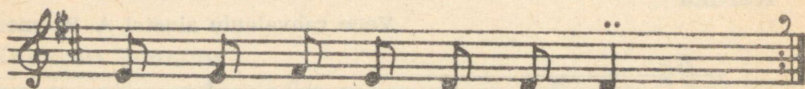
Taktid 1—2. Karu (kasvatataja) toetab käed põlvedele ja kõnnib mett otsides aeglaselt ruumis ringi. Lõpuks istub mättale (toolile) ja jääb magama.

Taktid 3—4. Lapsed tulevad kõnnisammul karu juurde. Sõnade «Ärka, ärka, karuke. . .» juures puudutavad käega karu.

Viimasel taktil karu ärkab, mõmiseb ja püüab lapsi. Lapsed põgenevad karu eest toolidele.

1. As - tu, as - tu, lap - su - ke,
As - tu ü - le kar - ja - maa,

ti - pa, ta - pa, tap - su - ke!
kar - ja - maa ja mar - ja - maa!

2. Nopi, nopi kullerkuppe,
kullerkuppe, nurmenukke!
Kullerkuppe endale,
nurmenukke memmele.

3. Ae, ae, lapsuke,
metsast lendab kullike!
Jookse, jookse, tapsuke,
jookse ruttu kambrisse!

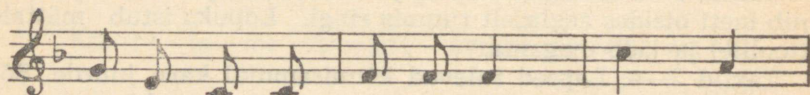
Tegevuse kirjeldus. Esimese salmi juures kõnnivad lapsed läbisegi kasvataja järel. Teise salmi juures matkivad nad lillede noppimist (kükitavad ja sirutavad). Kolmanda salmi juures jookseb kasvataja veidi eemale, pöördub näoga laste poole ja kutsub neid käega viibates koju. Selle peale jooksevad lapsed kasvataja juurde.

Mäng nukuga

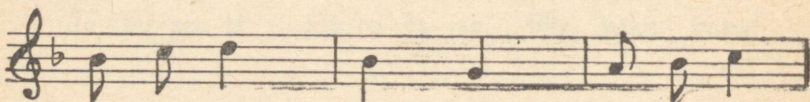
Eesti rahvaviis

Kal - lis väi - ke nu - ku - ke - ne,

tu - le män - gi mi - nu - ga. Rai - rai,

ri - di - raa, rai - rai, ri - di - raa.

Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt, igäihel nukk käes. Laulu esimese osa juures hoiab laps nukku vasaku käega õrnalt süles ja paremaga paitades kutsub teda mängima. Laulu teise osa, sõnade «Rai-rai...» juures hoiab ta nukku mõlema käega ja kõnnib toas ringi.

Laulu kordamisel võtab nuku kätest kinni ja ise seistes, tantsitab nukku kord vasakule, kord paremale. Sõnade «Rai-rai...» juures keerutab nukuga ringi.

MUUSIKAREPERTUAARI KOLMANDALE ELUAASTALE

NÄIDISLAULE KUULAMISEKS

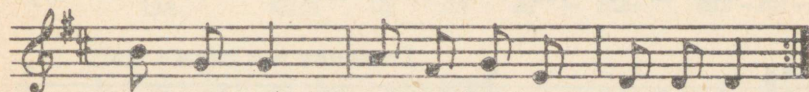
Kes ei karda seepi, vett?

Kes ei kar - da see - pi, vett?
Mall ei kar - da | see - pi, vett.

Kel - lel o - ma kä - te - rätt? Pe - seb häs - ti
Mal - lel o - ma kä - te - rätt.

puh - taks käed, häs - ti puh - taks, vaa - ta, näed.

Märkus. Kasvataja laulab selle lapse nime, kes parajasti käsi peseb.

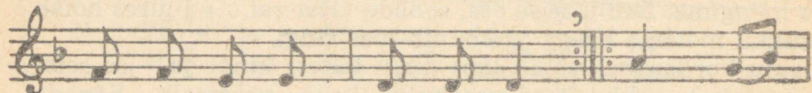
Ärka üles!

L. Raudsik

Eesti rahvaviis

1. Tüt - re - ke - ne til - lu - ke,
Är - ka u - nest ü - les - se!

kal - lis väi - ke lin - nu - ke! Oi - aa,
Oo - tab ar - mas e - ma - ke.

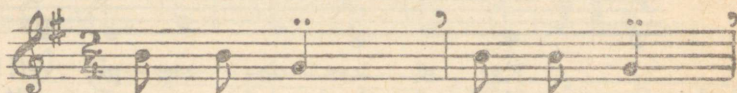

oi - aa, oo - tab ar - mas e - ma - ke.

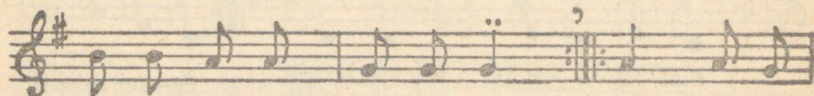
Päkapikkude tants

L. Raudsik

Eesti rahvaviis

1. Pä - ka - pikk, pä - ka - pikk.

küll sa o - led i - me - lik. Oi ri - di,

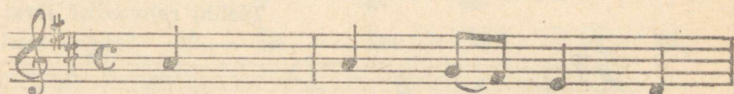

ral - lal - la, hüp - pad ü - he ja - la - ga.

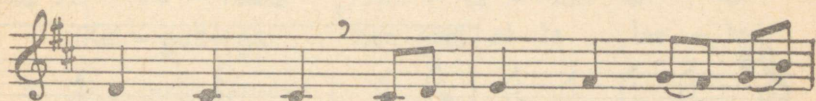
2. Oled väga väike mees,
punanina, habe ees.
Oi ridi, ral-lal-la,
tantsid küürus seljaga.
3. Hüppad õhku hopa-hopi,
kargad kähku kipa-kopi.
Oi ridi, ral-lal-la,
vaatad rõõmsa silmaga.

Mu koduke

A. Kiiss

1. Mu ko - du - ke on

til - lu - ke, kuid ta on ar - mas

mi - nu - le; hoi - lii, hoi -

laa, kuid ta on ar - mas mi - nu - le.

2. Seal elavad mu vanemad,
kes ainult head mull' soovivad,
:; hoi-lii, hoi-laa,
kes ainult head mull' soovivad. :;

3. Seal on mul väike koerake
ja tabatillu tiisuke,
:,: hoi-lii, hoi-laa,
ja tibatillu tiisuke. :,:
4. Mu koerake teeb: auh-auh-auh!
ja tiisuke teeb: näu-näu-näu!
:,: hoi-lii, hoi-laa,
ja tiisuke teeb: näu-näu-näu! :,:

Minu hobu

Tšehhi rahvalaul

Tšehhi rahvaviisi järgi I. Goina

Rut - ta, ruun, na - gu tuul!
Rat - sa - mees, si - nu tee —

1. Ees on jö - gi, lai ja suur.
hopp, viib ü - le vee.

2.

Ot - se met - sa lä - heb sõit. Ho - bu, siin sa

süü - a võid. Päev on kuum. Puh - ka, ruun!

Vars - ti jät - kub sõit.

Kelgusõit
R. Kamsen

Ukraina rahvaviis

1. Küll on ke - na kel - gu - ga

han - gest al - la las - ta! Oi, oi,

Kel - gu - ga han - gest al - la las - ta!

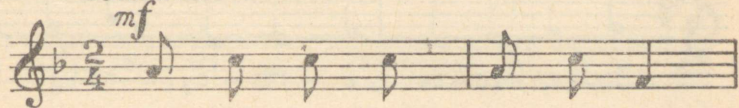
2. Laial luhal säravad
jää ja lumi vastu.
∴ Oi, oi! säravad
jää ja lumi vastu.

Sügislinnuke

A. Oro

Ungari rahvaviis

Sõbralikult

1. Lin - nu - ke - ne ok - sa peal,

ai, ai, ok - sa peal, piik-sub vae-ne

f (kordam.p)

kur - valt seal, ai, ai, kurvalt seal. Lu - mi

ka - tab maad. Kust sa süü - a saad?

2. Tuleb väike Jukuke,
 ai, ai, Jukuke,
 kaenlas leivakakuke,
 ai, ai, kakuke.
 ∴ Nüüd saad süüa sa,
 ole mureta! ∴

NÄDISLAULE LASTELE LAULMISEKS

Kerimine

M. Terri

p

Ke - ri - me, ke - ri - me

ke - ra - ke - se e - ma - le, ke - ri - me,

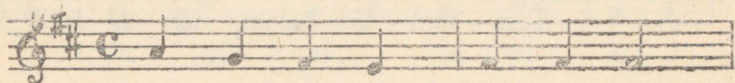
f

ke - ri - me ke - ra - ke - se e - ma - le.

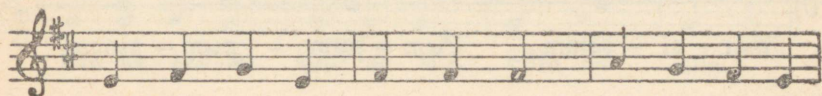
Õunake

K. Oja

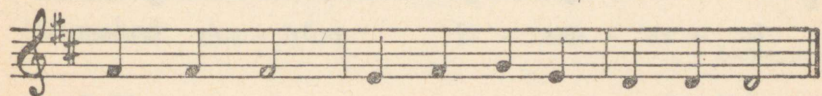
K. Oja

Oh, kui i - lus õu - na - ke,

i - lus, mait-sev, pu - na - ne! Sel - le mul - le

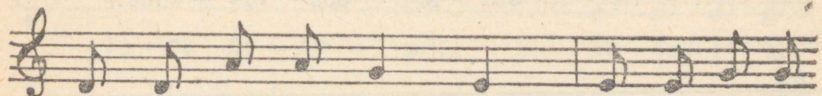
e - ma tõi. sest et o - lin tal - le pai.

Tänu

E. Aulis

E - ma - ke - ne, muud ei tea

tä - nuks öel - da sul - le, si - na o - led

vä - ga hea, ar - mas, kal - lis mul - le.

Tamm-tämm, marsisamm

R. Päts

Marsi rütmis

Tam - tam - tam-tamm, nõn - da käib me

mar - si - samm. Pum - pum - pum - pumm,

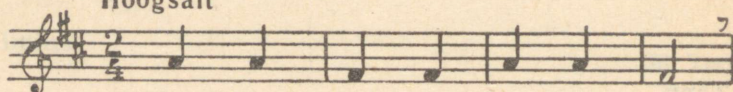

to - re - das - ti mürt - sub trumm.

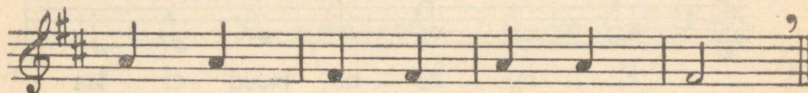
Sünnipäevaks

M. Terri

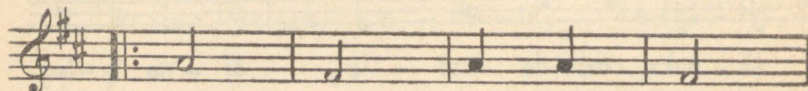
Hoogsalt

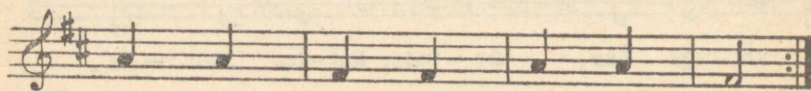
Mei - e ar - mas sõb - ra - ke,

õn - ne sul - le soo - vi - me!

Oi, oi, sõb - ra - ke,

õn - ne sul - le soo - vi - me!

Ai-ai-ai!

Ungari lastelaul

1. Ai - ai - ai, ai - ai - ai!

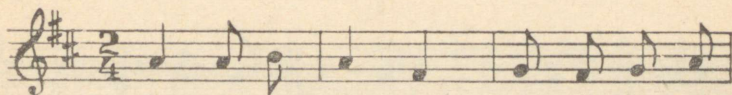

Jän-ku-kes-tel külm on siin, külm on siin.

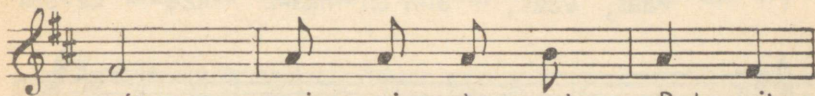
NÄIDISLAULUMÄNGE

Pillimehed

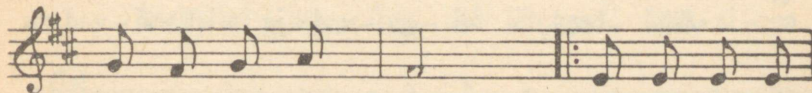
Lasteviis

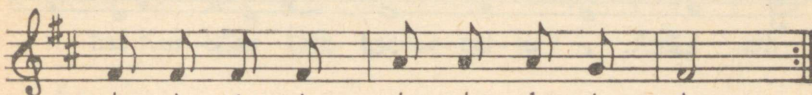
Jus - sil ja Jas - sil o - li pa - ju -

pill, pi - si - ke - sel Peet - ri'

to - re to - ru - pill, tu - tu - lu - tu,

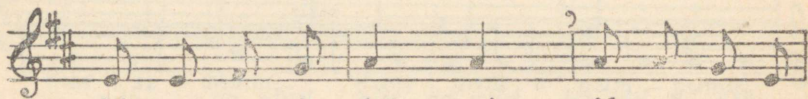
tu - tu - lu - tu, tu - tu - lu - tu - tuu.

Kus on meie käed?

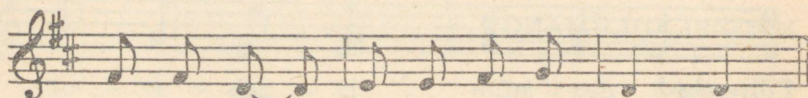
Vene rahvaviisi järgi M. Terri

1. Kus on, kus on mei-e käed?

Meil ei o - le kä - si. Kus on, kus on.

mei-e käed? Meil ei o - le kä - si.

Vaat, vaat, siin on mei-e käe - ke-sed

väik - sed, lii - gu - vad ja leh - vi - vad me

kä - e - ke - sed väik - sed.

2. Kus on, kus on meie jalad?

Meil ei ole jalgu.

Kus on, kus on meie jalad?

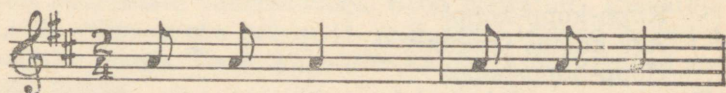
Meil ei ole jalgu.

Vaat, vaat, siin on meie jalakesed väiksed,
tantsivad ja tantsivad me jalakesed väiksed.

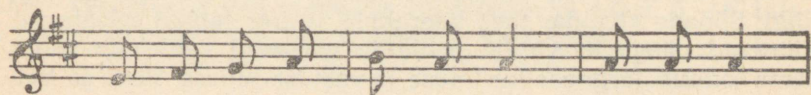
Tegevuse kirjeldus. I salm: lapsed peidavad laulu esimesel osal käed selja taha, teisel osal viibutavad käsi enda ees või pea kohal. II salm: lapsed kükitavad, peidavad jalad ära, leiavad nad üles ja tantsivad.

Lastetants

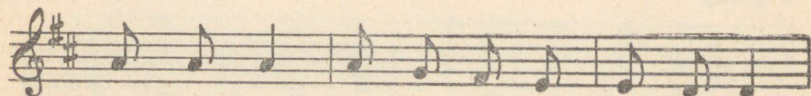
Lastesuust

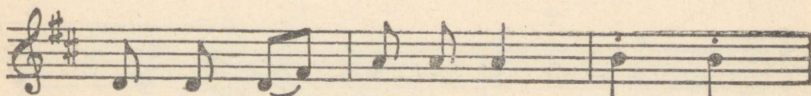
Tral - lal - li, tral - lal - la,

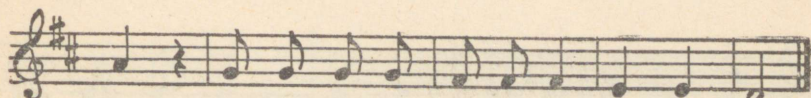
lap - sed läh - vad tant - si - ma, tral - lal - li,

tral - lal - la, lap - sed läh - vad tant - si - ma.

Kui - das teeb koe - ra - ke? Auh, auh,

auh! A - ga kui - das kii - su - ke? Näu, näu, näu!

2. Tral-lal-li, tral-lal-la,
lapsed, lähme tantsima!
Tral-lal-li, tral-lal-la,
lapsed, lähme tantsima!
Kuidas teeb kanake?
Kaa-kaa-kaa!
Aga kuidas kukeke?
Kokk-kokk-kokk!
3. Tral-lal-li, tral-lal-la,
lapsed, lähme tantsima!
Tral-lal-li, tral-lal-la,
lapsed, lähme tantsima!
Kuidas teeb hobune?
Kopp-kopp-kopp!
Aga kuidas jänkuke?
Hopp-hopp-hopp!

Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt suuremate vahemaadega. Esimese salmi esimese osa 1.—8. takti juures jooksevad lapsed vabalt väikeste sammudega ringi. Sõnade «Kuidas teeb koerake?» juures lapsed seisatavad, pööravad näoga kasvataja poole ja vastavad «auh-auh-auh!». Sama toimub järgmise küsimuse ja vastuse juures. Teise ja kolmanda salmi tegevus vastab esimesele.

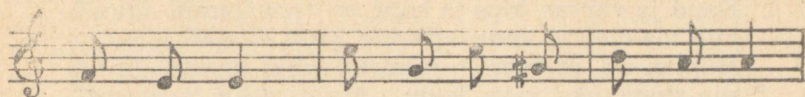
Tip-tap

Koostanud H. Lepp

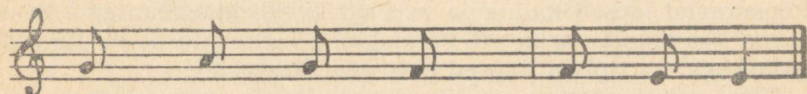
Tip - tap ü - he ja - la - ga,

tip - tap tei - se ja - la - ga.

Tip - tap, tip - tap jook-se - me, lõ - bu - sas-ti

tant - si - me. Tip - tap, tip - tap jook - se - me,

lö - bu - sas - ti tant - si - me.

Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt suuremate vahemaadega, näod pööratud kasvataja poole. Laulu esimese osa juures (1. ja 2. takt) tipivad lapsed 4 korda parema jalaga. Teise osa juures (3. ja 4. takt) teevad sama vasaku jalaga.

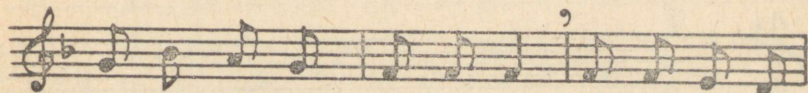
Sõnade «Tip-tap, tip-tap jookseme» juures teevad lapsed kergeid jooksusamme kohapeal. Sõnade juures «lõbusasti tant-sime» keerutavad nad kohapeal või jooksevad edasi. 5.—8. takti juures toimub 5.—6. takti tegevuse kordamine.

Kand ja varvas

A. Vilu

1. Kand ja var - vas kips ja kaps,

küll ma o - len röö - mus laps. Mu - te kin - ga -

kes - te - ga hakkab ko - he tant - si - ma.

2. Kand ja varvas, kips ja kaps,
 küll ma olen rõõmus laps.
 Hüplen nii, et keerleb tolm,
 siia-sinna, üks, kaks, kolm.

Tegevuse kirjeldus. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt näoga kasvataja poole. Esimese salmi esimese osa juures kõpsutavad lapsed kannal ja varbaga (väiksemad lapsed kõpsutavad kas ainult varba või kannaga). Sõnade juures «Uute kingakestega...» tipivad lapsed kohapeal värvastel.

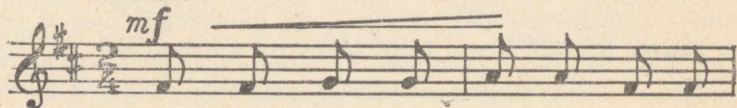
Teise salmi esimese osa juures toimitakse nagu esimese salmi esimese osa puhul. Sõnade juures «Hüpleni, et...» lapsed hüplevad, käed pisut kõrvale tõstetud.

Marjule

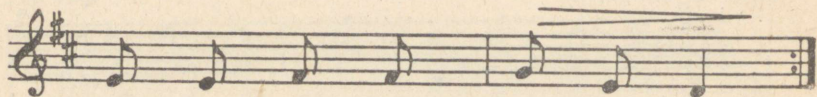
E. Enno

J. Aavik

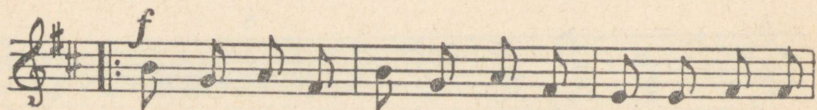
Elavalt

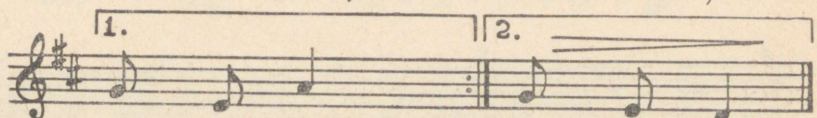
1. Väi - ke Man - ni, til - lu An - ni

läh' - vad met - sa mar - ju - le,

väi-ke Min-ni, til-lu Nin-ni rut-tu, rut-tu

jä - re - le,

jä - re - le!

2. Korv on Annil, korv on Mannil,
Ninnil, Minnil korv on ka.
∴ Leiba Ninnil, leiba Minnil,
Annil, Mannil leiba ka! ∴
3. Tipa-tapa! Vaata papa!
Meie lähme marjule!
∴ Oh, mis kena! Vaata, ema,
meie lähme marjule. ∴

Vaat, mis meil on selge

N. Frenkel

E. Tilitšejeva

Ja - la - ke - sed käi - vad —

tipp, tipp, tipp! Möö-da teed nad

käi - vad — tipp, tipp, tipp!

As - tu - me nüüd jul - gelt — tipp, tipp,

tipp! Vaat, mis meil on sel - ge —

tipp, tipp, tipp! Ti - pi - vad me

saa - pad tipp, tipp, *rit.* tipp!

Pi - si - ke - sed saa - pad - tipp, tipp, tipp!

Hällilaul

Rahvaluule

Läti rahvaviis

mp

1. Äi - v, tu - du, ka - ru - poe - ga,

p(kordamisel pp)

äi - v, tu - du, la - me - jal - ga,

lap - su - ke - ne, tu - - - du.

2. Taat läks tarust kärgi tooma, äiu, tudu.
:: Memm läks metsast marju tooma, tudu! ::
3. Taat tõi kärgi terve tünni, äiu, tudu.
:: Memm tõi marju mitu korvi, tudu. ::

VI. LASTEPEOD

Imikute rühmas kaunistatakse ruumid, lapsed riietatakse pidulikumalt, maneeži asetatakse uusi mänguasju ja lasteasutuse personal sooritab lastega lõbustavaid tegevusi. Lastele vanusega kümnest kuust kuni poolteise aastani korraldavad kasvatajad lõbusaid instseneeringuid, laulavad neile või mängivad mõnel mänguriistal lastelaulukesti.

Keskmised ja vanemad maimikud võtavad juba ise aktiivselt peost osa.

Kuna lastepeod on osa kasvatustööst, tuleb juba peokava koostamisel mõelda sellele, mida laps peab peost saama ja millist osa tema ise täidab. Pidu peab andma lapsele rõõmsaid elamusi ja looma temas erksa ning lõbusa meeleolu.

Lapsi tuleb õpetada vastu võtma neile pakutavat, sellest aru saama ja rõõmu tundma. Peokavas ettenähtud mängud olgu lastele ea- ja arengukohased ning nende võimetele vastavad. Nuku- või varjuteatri lavastus sõnastatagu lihtsalt, lastepäraselt. Tegelasteks valitagu 2—3 juba lastele tuttavat looma või inimest. Tegelased esinegu elavalt. Ettekanded toimugu 15—20 minuti piires, kaasa arvatud ka laste esinemised. Peol kasutavad tantsud ja mängud olgu lastele tuttavad, kuid eeltreening ei ole mingil määral lubatud. Peol esitatavaid mängu ja tantsu tuleb lastele õpetada kuuplaanis ettenähtud organiseeritud tegevuste kestel. Neid õpitakse, nagu iga uut mängu, esialgu üksikute osade kaupa, mis hiljem liidetakse tervikuks. Peomängude ja -tantsude õpetamisega ei tohi liialdada; sagedane korda-

mine tüütab lapsi, mõjub igavana ja nende esitamine peol ei paku lastele enam rõõmu. Seepärast on soovitatav peol esitatavate mängude ja tantsude esitamine katkestada umbes nädal aega enne pidu. Igapäevase töö kestel võib tutvustada lastele ka instseneeringu tegelasi, kuid teistes variantides.

Igas rühmas koostatakse peo korraldamise plaan, kus nähakse ette:

- 1) peo korraldamise aeg (kuupäev ja kellaaeg);
- 2) ruumide kaunistamine;
- 3) mängud ja lõbustused;
- 4) laste riietus;
- 5) pidulik menüü.

Peopäev peab olema võimalikult lähedane mõnele tähtpäevale. Lastepeoks kasutatava ruumi kaunistus vastaku peo sisule ja aastaajale. Enesestmõistetavalt olgu ka ettekanded seoses aastaajaga. Nii ei kaunista me ruume näärideks lillepärgadega ega mängi siis mängu, milles kasutatakse kevad- või suvekos tüüme. Ruumide kaunistus olgu tagasihoidlik, maitsekas ning lastepärane. Peale peoruumi tuleb kaunistada ka laste vastuturuumid.

Peamised peod aasta jooksul on: 1. mai, oktoobripühad, näär, suvepidu ja vanemate maimikute mudilasterühma saatmine. Peojuhiks määratakse üks rühma kasvataja, kes jagab rühma personalile kindlad ülesanded täitmiseks niihästi peo ettevalmistamisel kui ka peopäeval. Laste riietusele tuleb mõelda varakult ning see õigeaks ajaks korrastada. Siinjuures on soovitatav kasutada ka emade abi. Kaunis riietus tõstab üldist peomeeleolu. Toitu tuleb sel päeval serveerida pidulikult, kaunilt, peamiselt laste lemmikroogadest, mitte aga ülepakutult. Kõik ettevalmistused tuleb teha õigeaegselt, et peopäeval ei oleks režiimi rikkumisi (lapsed magavad ettenähtust vähem, ei ole õiget järelevalvet jne.). Peopäeval ilmuvad kohale rühma kõik töötajad, kes hoolitsevad peo hea kordamineku eest. Personali riietus ja soengud olgu korras. Peo kindlaksmääratud algusega ei tohi viivitada, eriti siis, kui lapsed selleks ajaks on juba korrastatud. Peo kestel ei tohi keegi ruumi siseneda, sest see häirib lapsi. Etenduse ajal olgu peoruumis vaikus, et laste tähelepanu ei hajuku.

Peo lõpul jagatakse lastele kingitusi. Maiustusi ei ole soovitatav kinkida: need kas asetatakse lauale ja lapsed söövad piduliku oote ajal või antakse koju kaasa.

NÄITLIKKE PEOKAVU KEVAD- JA SÜGISPEOKS

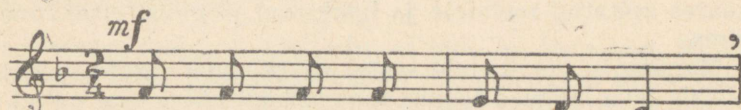
1. variant

Lapsed riietatakse mänguruumis või vastuvõturuumis järjekorras, nii et riietatud laps võib kohe tagasi mängima minna.

Peojuht jagab pidulikult riietatud lastele punased lipud ja teeb ettepaneku minna peole marssides. Marssimine toimub valalt, rõõmsalt, kas muusikahelide või laulu saatel.

Lastemarss

Vesti rahvaviisi ainetel koostanud R. Päts

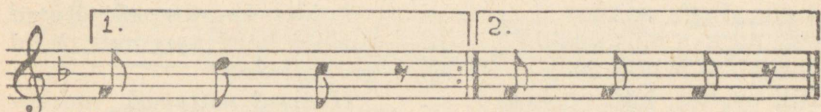
1. Lap - sed läh - me lau - lu - ga

möö - da maa - da mars - si - ma, lau - lu - ga,

lau - lu - ga, möö - da maa - da

mars - si - ma, mars - si - ma.

2. Juku on meil lipumees,
astub uhkelt kõige ees;
lipumees, lipumees,
astub uhkelt kõige ees.
3. Juku järel astub Ats,
ta lööb trummi põmm ja mats;
astub Ats, astub Ats,
ta lööb trummi põmm ja mats.

Pärast kõndimist võivad lapsed lippudega mängida. Näiteks võib lipuga lehitada, teda selja taha peita, tõsta, langetada, sirutada mõnes suunas jne. Selleks sobib järgmine lauluke.

Mu lipukene lehvib nii, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Ma oma lippu tõstan nii, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Ma oma lipu peidan nüüd, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Ma oma lipu langetan, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Ma lipuga koputan, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Ma oma lipu annan käest, vaat nii, vaat nii, vaat nii.

Lapsed annavad lipud käest või panevad aknalauale, istuvad kaares asetatud toolidele ja hakkavad järgmist ettekannet jälgima.

Marsilaulu või -helide saatel sõidab lavale auto nukkudega. Mööda lava lähevad joonistatud ja kepi külge kinnitatud sõdurid, pioneerid, loomad, trammid, rongid, lapsed jt. Mängujuht seisab lava ees ja hoiab kontakti esinejate ning laste vahel, küsides lastelt ja selgitades neile, mis laval toimub. Laval toimuvast paraadist osavõtjad peavad liikuma väga aeglaselt, et lastel oleks aega neid silmitseda ja toimuvast aru saada. Paraad lõpeb sellega, et mängujuht teeb ettepaneku kutsuda kül-la laval esinevaid tegelasi. Seejärel sõidavad lava tagant välja autod ja vankrid koos uute kaunite mänguasjadega, näiteks nukkudega. Igale lapsele antakse nukk ja lapsed tantsivad nendega organiseeritult nukutantsu.

Nukud tulid külla meil,
jalutama viime neid.

Tasa, tasa läheme
ja siis ringis seisame.

Küll on hea nii tantsida,
lõbusalt siin liikuda.

Küll on hea, küll on hea,
küll on hea nii tantsida.

Nukkudele näitame,
kuidas tuba ehime.

Lipud siin ja lipud seal,
lipud kõikjal seinte peal.

Küll on hea nii tantsida,
lõbusalt siin liikuda!

Küll on hea, küll on hea,
küll on hea nii tantsida!

*(Nukke süles hoides kõn-
nivad lapsed mööda tuba.)*

*(Nukkude kätest kinni
hoides keerutavad lapsed
ringi kord paremale, kord
vasakule.)*

*(Lapsed näitavad nukku-
dele lippe, keerates nuk-
ke mitmele poole, kus
asetsevad lipud. Lippude
asemel võivad olla ka lil-
led või lehed.)*

(Tants nukkudega.)

Viisil: Süda tuksub tuks-tuks-tuks.

Kui lapsed avaldavad soovi veel tantsida, võib seda teha järgmiselt.

Nukud meile rääkisid,
salamahti teatasid:
tulge kõik, lähme nüüd
uuesti kõik tantsima!
Küll on hea nii tantsida,
lõbusalt siin liikuda!
Küll on hea, küll on hea,
küll on hea nii tantsida!

(Lapsed tõstavad nukke
kord ühe, kord teise kõr-
va juurde.)

(Tants nukkudega.)

Pärast tantsu teatab mängujuht, et pidu on lõppenud. Nüüd võivad lapsed oma nukkudega vabalt mängida: neid sööta, magama panna jne. Hiljem kogunevad lapsed pidulikule ootele.

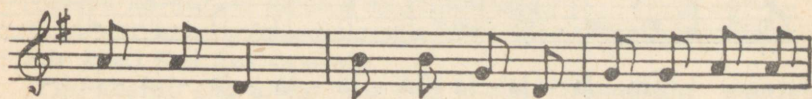
2. variant

Lapsed marsivad järgmise laulu saatel:

Me lähme lastepeole kõik

1. Me läh - me las - te - peo - le kõik,

peo - le kõik, peo - le kõik, me läh - me las - te -

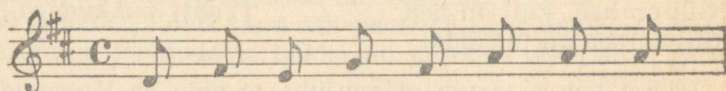
peo - le kõik, tral - lal - lal - lal - lal - la!

2. Me tervitame kõiki teid, kõiki teid, kõiki teid.
Me tervitame kõiki teid, tral-lal-lal-lal-lal-laa!

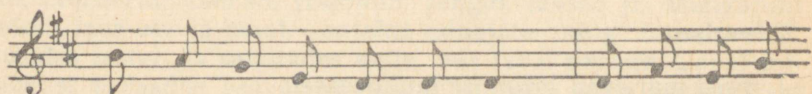
Viimase salmi juures lehvivad lapsed käega, lilledega või lipuga. Pärast marsi lõppemist annavad lapsed lilled või lipud käest. Viimaste asemel võib kasutada ka röömsavärvilisi rätte, mida saab kasutada kohe marsile järgnevas mängus. Siis kutsub mängujuht lapsi tantsule. Lapsed seisavad mänguruumis vabalt ja algab mäng «Rätike».

Rätike

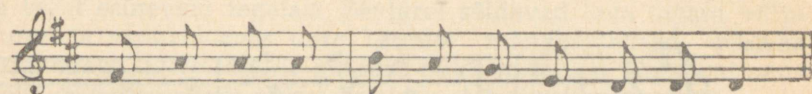
Vene rahvalaulu ainetel koostanud A. Roomere

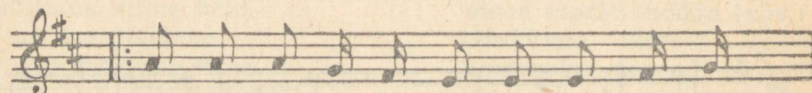
Meil on kõi-gil tas-ku-ke ja

tas-kus kir-ju rä-ti-ke. Meil on kõi-gil

tas-ku-ke ja tas-kus kir-ju rä-ti-ke.

Tra-la-la-la-la-la-la-la-la-

la-la-la-la-la-la-la-la-laa.

(Lapsed näitavad käega oma taskule. Tõusevad varvastele ja keerutavad varvassammul ringi.)

Rätikese võtame
ja kõikidele näitame.
Tral-lal-lal. . .

Räti taha peidame,
et keegi enam meid ei näe.
Tral-lal-lal. . .
Räti tasku pistame
ja koju poole läheme.
Tral-lal-lal. . .

(Lapsed võtavad taskust
räti ja lehvitavad sellega.
Keerutavad varvassammul
ringi, parema käega räti
kõrgel lehvitades.)
(Lapsed tõstavad kahe
käega räti näo ette ja pei-
davad end selle taha.)
(Lapsed panevad rätid
tasku ja marsivad «koju».)

Pärast mängu istuvad lapsed toolidele ja vaatavad täiskas-
vanute poolt ettekantavat nukunäidendit «Vallatu kassipoeg».

Vallatu kassipoeg (2—3-aastastele lastele)

Lava kujutab tuba. Lavaserval on voodi ja laud. Võib kasu-
tada ka klaverimaketti, kui lapsed tunnevad klaverit.

Mängujuht seisab lava ees ja vaatleb koos lastega tuba laval.
Ta räägib, et toas elab Tiiu, kuid praegu ei ole Tiiut kodus.
Kutsub Tiiut.

Tiiu (*kaugelt*): Uu! Tulen! (*Vaatab eesriide tagant välja.*
Jookseb üle toa ja peidab end teisele poole eesriide taha, kust
piilub tuppä.)

Mängujuht: Kus on Tiiu? Ei leia teda! Lapsed, aidake
mul Tiiut otsida. Ütelge mulle, kus on Tiiu!
(*Stseen kordub ja lõpeb Tiiu leidmisega.*)

Mängujuht: Aa, siin ongi Tiiu! Tere, Tiiukene! (*Annab*
Tiiule käe.) Kui ilus sa oled!

(*Tiiu keerab end ühele ja teisele poole. Mängujuht vaatleb*
teda igast küljest.)

Mängujuht: Kui ilus kleit! Ainult tutti pole sul. Tule,
ma seon sulle tuti pähe. (*Võtab taskust paela, seob Tiiule pähe*
ja avaldab vaimustust Tiiu välimuse üle.)

Mängujuht: Tiiu, kas sa lapsi nägid juba?

Tiiu: Ei!

Mängujuht (*näitab*): Näe, siin nad istuvadki. Tereta neid!

Tiiu: Tere, lapsed! (*Lehvitab lastele käega.*)

Mängujuht: Ka lapsed on meil täna ilusad. Lapsed, näi-
dake Tiiule, kui ilusad kleidid ja tutid teil on. Tiiu, vaata ka,

kui ilus on täna laste tuba. Seal on lipud ja lilled. Lapsed, rääkige Tiiole, miks on teil täna nii ilus tuba.

(Mängujuhi kaasabil ütlevad lapsed, et neil on täna pidu.)

M ä n g u j u h t: Lapsed, kingime Tiiole kimbu lilli!

(Kingivad. Tiiu tänab, paneb kimbu vaasi.)

T i i u (vaatleb lillekimpu): Kui ilus! *(Laste poole):* Lapsed, kas te olete näinud mu kassipoega?

L a p s e d: Ei!

(Tiiu kutsub kaasipoega mitu korda. Kass ei vasta.)

T i i u: Ma tean, mida ma teen!

M ä n g u j u h t: Mida sa siis teed?

T i i u: Ma laulan laulu kassikesest. Kassipojale meeldib see laul. Kui ta kuuleb, siis tuleb kohe. *(Istub klaveri taha, mängib ja laulab. Võib laulda ka klaverisaateta. Paus. On kuulda näugumist.)*

M ä n g u j u h t: Tiiu, kes see näub?

T i i u: See on mu kassipoeg!

M ä n g u j u h t: Kutsu teda!

T i i u: Kiiss-Kiiss! Kiiss-Kiiss!

(Kui kassipoeg ei tule, võib paluda, et ka lapsed kutsuksid.)

Sisse jookseb kassipoeg. Ta nühib end Tiiu jala vastu. Tiiu silkitab teda.)

T i i u: Kiisu, minu kassikene! Kuidas sa laulad?

(Kiisuke näub, peseb käppi, kõrvu, nina.)

M ä n g u j u h t: Kiisuke on nii puhas. Tiiuke, seo kiisule nüüd pael ka kaela!

(Mängujuht annab Tiiole paela. Tiiu proovib siduda, kuid kassipoeg ei lase, vallatleb.)

T i i u: Vaata kui vallatu! Ma ei saagi talle paela kaela siduda.

M ä n g u j u h t: Ma aitan sind, Tiiu! *(Püüab kassipoja kinni ja seob koos Tiiolega kassile paela kaela. Kassipoeg paneb käpad lauale ja näub nõudvalt.)*

M ä n g u j u h t (kuulatahes): Mida ta tahab? Ta tahab vist süüa.

T i i u: Kindlasti tahab süüa.

M ä n g u j u h t: Ma keedan talle kohe suppi. *(Läheb lava taha, sel ajal Tiiu mängib kassiga. Mängujuht toob pajalappide abil nukukastruli, paneb selle lauale, tõmbab sõrmed eemale.)* Supp on kuum! *(Kassipoeg jookseb laua juurde ja tahab kast-rulisse vaadata.)*

M ä n g u j u h t: Kõtt, kiisuke! Supp on kuum, sa põletad oma käpad!

T i i u: Ma toon kiisule taldriku. (Läheb ära. Kassipoeg puudutab jälle kastrulit.)

M ä n g u j u h t: Kõtt, kassipoeg, supp on ju kuum! (Pöördub laste poole.) Kuhu see Tiiu küll jääb? Ma lähen kutsun teda. Teie, lapsed, ärge lubage kassipoega palava supi juurde. Kui ta tahab jälle kastrulit puudutada, ütlege talle «kõtt!» ja kutsuge mind. (Läheb ära. Kassipoeg hüilib supi juurde. Lapsed hüüavad «kõtt» ja kutsuvad mängujuhi. Stseen kordub mitu korda. Viimasel korral ajab kassipoeg kastruli ümber, raputab käppa ja näub haledalt. Kohale jooksevad mängujuht ja Tiiu.)

M ä n g u j u h t: Mis juhtus? Kas kassipoeg põletas käpa?

L a p s e d: Ja!

T i i u (vaigistab kassipoega): Vaene kiisuke, ära nuta!

M ä n g u j u h t: Seome käpa kinni, siis saab see rutem terveks.

(Mängujuht salvib «mängult» käpa, seob kinni, paneb kraadiklaasi, vaatab temperatuuri, seob kassipoja kaelas oleva paela lahti ja viskab enesele üle õla. Asetab kassipoja voodisse ja katatab tekiga. Kassipoeg näub vaikselt ja haledalt, siis rahuneb ja vaikib.)

M ä n g u j u h t (Tiiule): Kassipoeg jäi magama. Mine sa, Tiiu, jaluta. Kassipojal on siis hea magada, keegi ei sega teda. (Tiiu läheb ära.)

P a u s.

Kassipoeg vaatab kelmikalt teki alt; märgates mängujuhti, kes viibib voodi lähedal, haarab tema õlalt tutipaela.)

M ä n g u j u h t (märkab kassipoja vallatust): Aa, kassipoeg mängib juba, käpp ei valutagi enam! (Kassipoeg raputab eitava pead. Tiiu siseneb ja plaksutab rõõmu pärast käsi. Mängujuht seob kassipojale uuesti paela kaela ja palub Tiiut kassipojaga mängida.)

Tiiu toob pehmest kirjust riidest palli. Mäng palliga. Palli püüavad Tiiu, kassipoeg ja mängujuht. Kassipoeg võib palli visata ka lastele. Viimased võtavad palli ja annavad mängujuhi kätte. Tegevuse asemel palliga võivad Tiiu ja kassipoeg ka tantsida. Lava taga on kuulda haukumist.)

M ä n g u j u h t (pöördudes laste poole): Kes see siis on?

Tiiu: See on minu Pontu! (Kaugeneb lava sisemusse. Sisse jookseb Pontu, haugub ja kisub mängeldes kassi. Vastastikune

vallatlemine, kusjuures kassipoeg kisub viimaks Pontu kaelast paela ja jookseb minema. Pontu nutab ulgudes!)

M ä n g u j u h t: Vaata kui vallatu kassipoeg! Tegi liiga meie Pontule.

T i i u (tuleb Pontu juurde, silitab teda): Ära nutsa, Pontuke. Ma lepitan teid kohe ära. Kiiss-kiiss!

M ä n g u j u h t: Kiisuke! (Kassipoeg jookseb paelaga sisse.) Anna, palun, Pontu pael tagasi ja ära kurvasta enam Pontut!

(Tiiu astub loomade vahele ja püüab neid teineteisele lähendada. Pontu paitab kiisu pead.)

T i i u: Nii, leppisitegi. Nüüd kallistage teineteist.

(Kallistavad.)

M ä n g u j u h t: Pontu, tule siia. Ma seon sulle paela uuesti kaela! (Pöördub laste poole.) Pontu on meil väga tark koer. Ta teeb kõik, mida talt nõutakse. Oskab maha heita, paluda ja tantsida. Ütelge talle: Pontu, heida maha!

(Mängujuhi abiga antakse käsklusi, mida Pontu täidab; teda kiidetakse ja kostitatakse «mängult» suhkrutükiga. Seejärel Pontu tantsib, kutsub tantsima ka Tiiut ja kassipoega. Pärast tantsu ulatavad Tiiu, kassipoeg ja Pontu mängujuhile korvi või koti kingitustega laste jaoks.)

M ä r k u s. Üldiste proovide kõrval peab kassipoja osa täitja eraldi harjutama mitmesugust nägumist: lõbusat, nõudlikku, paluvat jne. Koera haukumine peab olema vallatu, heatahtlik, et mitte lapsi hirmutada.

V.II LISAMATERJAL

1. OSKUSED JA HARJUMUSED VÄIKELAPSEEAS

Oskused ja harjumused, mida tuleb lastes kasvatada režiimiprotsesside läbiviimisel, on järgmised.¹

SÖÖMINE

Teise eluaasta esimene pool

1. Tugevdada lapse head suhtumist toidusse ja uutesse roogadesse.

2. Kasvatada lastes harjumust söömise ajal rahulikult istuda ja tähelepanu söögilt mitte mujale suunata.

3. Õpetada lapsi iseseisvalt sööma. (Kümnekuune laps peab oskama kruusist juua, 1 aasta 2—3 kuu vanune laps — iseseisvalt lusikalt süüa; poolteiseaastane laps peab juba sööma täiesti iseseisvalt.)

4. Arendada lapsel täiskasvanu kõnest arusaamist (kõne on ühenduses einetamisega ja kätkeb selliseid sõnu, nagu tass, lusikas, taldrik, tool, laud, leib, piim, supp, puder, istu, tõuse püsti, võta lusikas, joo, söö leiba).

5. Õpetada söömisel puhtust pidama.

6. Jälgida laste õiget istumist laua ääres.

¹ Koostatud Arstide Kesktäiendusinstituudi pediatría kateedri laste kasvatamise ja arendamise osakonna poolt.

Teise eluaasta teine pool

1. Tugevdada lapse head suhtumist toidusse.
2. Õpetada lapsi supi juurde leiba sööma.
3. Õpetada lapsi korralikult sööma lusikaga ja taldrikust toitu kätega mitte võtma. Nõuda lastelt puhtusepidamist söömisel, hoolitsedes selle eest, et nägu, käed ja laud oleksid puhtad.
4. Õpetada lapsi ise istuma enne sööki laua taha toolile ning pärast sööki ise tooli laua alla lükkama.
5. Õpetada lapsi teadma oma kohta laua ääres.
6. Õpetada lapsi paluma sõnadega, mitte aga kisa või käeliigutustega.
7. Õpetada lapsi iga kord enne söömist käsi pesema (ka enne hommikusööki ja oodet) ning käte pesemise järel kohe lauda istuma.
8. Õpetada last rahulikult ootama järgmise toidu lauale toomist.
9. Õpetada last õigesti lauas istuma.

Kolmas eluaasta

1. Püüda saavutada, et lapsed sööksid kõiki roogi isuga. Esimese ja teise roa juurde peavad lapsed kasutama leiba.
2. Peale iseseisva söömise oskuse kasvatada lastes harjumust teisteks sellega seoses olevateks tegevusteks, nagu tooli toomine laua juurde, istumine laua äärde, suuräti tarvitamine, söömise järel suuräti kokkupanemine ja paigutamine selleks ettenähtud kohta, tooli asetamine täiskasvanu abiga oma kohale. Juhtida laste tähelepanu vajadusele istuda laua ääres õiges asendis.
3. Kasvatada lastes kultuurilis-hügieenilisi harjumusi ja õpetada õigeid lauakombeid: pesta käsi enne sööki; süüa ettevaatlikult, kiirustamata, korralikult, toitu lauale ja riieteile pillamata; käega taldrikust toitu mitte võtta; süüa peamiselt parema käega (leiba hoida vasakus käes); hoida lusikat õigesti (kolmandal eluaastal); tarvitada suurätti; laua äärest mitte enne tõusta, kui kogu toit on söödud; söögi ajal mitte segada teisi lapsi; oodata rahulikult, kuni kasvataja abistab teisi lapsi söömisel; tänada pärast sööki; oma soovi väljendada sõnadega.
4. Rikastada laste sõnavara ja süvendada nende oskust ümbritses orienteeruda: õpetada lapsi nimetama toite ja toidunõu-

sid, teadma viimaste otstarvet (tassi valatakse teed, kohvi; lusikaga süüakse; kastrulis keedetakse suppi, putru jne.).

5. Õpetada lapsi täitma täiskasvanu suulisi korraldusi ja arendada neis oskust antud olukorras orienteeruda (pane suurätt kokku; lükka tool laua juurde; supp on kuum, ära suud kõrveta; sul puudub suurätt, mine palu tädilt puhas suurätt jne.).

TUALETT

Teise eluaasta esimene pool

1. Õpetada lapsi aru saama täiskasvanu kõnest, mis on ühenduses tualetiga, ning täitma täiskasvanu mitmesuguseid korraldusi (anna käsi, tõsta jalg, istu toolile, tõuse üles, heida pikali jne.).

2. Tugevdada lastes head suhtumist pesemisse, riietumisse ja lahtiriietumisse.

3. Arendada lastes vanusele vastavaid oskusi, mida nad vajavad pesemisel ja ümberrõivastumisel (siruta käed välja ja hoi neid veekraani all, tõsta jalg pükste jalgapanemisel, pista käed käsesse jne.).

Teise eluaasta teine pool

1. Õpetada lapsi sukki jalast võtma, seljast võtma lahtinõõbitud pihikut ja jalast pükse, asetama kingi ettenähtud kohta.

2. Õpetada lapsi sukki, kingi ja pükse jalga ja pihikut selga panema.

3. Õpetada lapsi väljendama oma soove sõnadega, rahulikult suhtuma pesemisse ja riietamisse.

Kolmas eluaasta

1. Kasvatada lastes elementaarseid hügieenilisi harjumusi (märgata määrdunud nägu ja käsi).

2. Õpetada lapsi nina nuuskama.

3. Õpetada lapsi märkama korratust riide juures (lahtitulnud tripp, äratulnud nõop, lahtine kingapael jne.).

4. Õpetada lapsi enne sööki käsi pesema.

5. Õpetada lapsi iseseisvalt, riideid märjaks tegemata, käsi ja nägu pesema, neid kuivatama, kuivatama end ainult oma käterätikuga ja teadma selle asukohta.

6. Õpetada lapsi iseseisvalt seljast võtma kõiki riideid ja jalgatseid, eestnööbitavaid esemeid lahti nööpima ja kingapaelu lahti võtma. Nõuda neilt lahtirõivastumise järjekorra teadmist ja riiete korralikku paigutamist ettenähtud kohta.

7. Õpetada lapsi iseseisvalt riietuma, nööpima, teadma riietumise järjekorda.

POTITAMINE

Esimese eluaasta teine pool

1. Kasvatada lapses rahulikku suhtumist potitamisse.

Teise eluaasta esimene pool

1. Kujundada lapses arusaamist potil istumise eesmärgist.
2. Saavutada, et poolteiseaastased lapsed õpiksid potile küsima.

Teise eluaasta teine pool

1. Süvendada potile küsimise oskust.

Kolmas eluaasta

1. Saavutada, et potile küsimine kujuneks kindlaks harjumuseks.
2. Õpetada lapsi potitoast lahtiste pükste ja pesemata kätega mitte väljuma.

*

Kasutada kõiki režiimiprotsesse kõne arendamiseks ja laste silmaringi laiendamiseks.

2. REŽIIMI NÄIDISED

Imikuterühma päevarežiim

(3 kuu kuni 1 aasta 2 kuu vanused lapsed)

Tegevus	Lapsed vanusega		
	3 kuust kuni 6 kuuni	6 kuust kuni 9 kuuni	9 kuust kuni 1 aasta 2 kuuni
1	2	3	4
Kodus			
Ärkamine, toitmine	6—7	6—7	—
Ärkamine, virgeaeg	—	—	6.30— 7.00
Laste päevakodus			
Laste vastuvõtt, ülevaatus, ümberriietamine, mäng mänguaias (põrandal)	7.00— 7.30	7.00— 8.00	7.00— 8.00
Magamapanek, uni värskes õhus	7.30— 9.30	8.00—10.00	—
Hommikusöök	—	—	7.30— 8.30
Mängud, tegevused	—	—	8.30— 9.00
Magamapanek, uni värskes õhus	—	—	9.00—11.30
Laste järkjärguline ärkamine, mähkimine (potitamine) ja toitmine	9.30—10.00	10.00—10.30	—
Laste järkjärguline ärkamine, tualett ja lõunasöök	—	—	11.30—12.30
Virgeaeg: mängud, organiseeritud tegevused	10.00—11.00	10.30—12.00	12.30—14.30
Magamapanek, uni värskes õhus	11.00—13.00	12.00—14.00	14.30—16.30
Laste järkjärguline ärkamine, mähkimine (potitamine), toitmine	13.00—13.30	14.00—14.30	—

1	2	3	4
Laste järkjärguline ärkamine, tualett; oode	—	—	16.30—17.00
Virgeaeg: mängud, organiseeritud tegevused	13.30—14.30	14.30—16.00	17.00—18.00
Magamapanek ja uni värskes õhus	14.30—16.30	16.00—18.00	—
Laste järkjärguline ärkamine, mähkimine (potitamine) ja toitmine	16.30—17.30	18.00—18.30	—
Laste ärasaatmine	17.00—17.30	18.30	18.00
Kodus ja ööpäevases lasteasutuses			
Uni	18.00—19.30	—	—
Ärkamine, tualett, toitmine	19.30—20.30	—	—
Õhtune tualett, magamapanek ..	—	19.30—20.00	—
Mängud, jalutuskäik	—	—	18.00—19.30
Pesemine, õhtusöök	—	—	19.30—20.00
Õine uni	20.30— 6.00	20.00— 6.00	20.30— 6.30
Toitmine (öine)	23.00	22.00	23.00

Maimikuterühma päevarežiim

(1 aasta 2 kuu kuni 2 aasta vanused lapsed)

9- ja 12-tunnise tööajaga lastepäevakodule sügis-talveperioodiks

Tegevus	Lapsed vanusega	
	1 aasta 2 kuud kuni poolteist aastat	poolteist kuni 2 aastat
Ärkamine, hommikune tualett kodus	6.30— 7.30	6.30— 7.30
ööpäevases lasteasutuses	7.00— 7.30	7.00— 7.45
Laste päevakodus		
Laste vastuvõtt, ülevaatus, mängud	7.00— 8.00	7.00— 8.00
Ettevalmistus hommikusöögiks, hommiku- söök	7.30— 8.30	7.45— 8.30
Mängud, organiseeritud tegevused	8.30— 9.20	8.30— 9.30
Ettevalmistus magamiseks ja uni värskes õhus	9.20—11.45	—
Ettevalmistus jalutuskäiguks ja jalutus- käik, tegevused väljas	—	9.30—11.00
Jalutuskäigult tulek, lahtiriietumine, mängud	—	11.00—11.30
Laste järkjärguline ärkamine, vee- ja õhuvannid, lõunasöök	11.45—12.30	—
Ettevalmistus lõunasöögiks, lõunasöök	—	11.15—11.45
Ettevalmistus magamiseks ja uni värskes õhus	—	11.45—15.00
Laste mängud ja organiseeritud tegevused	12.30—13.00	—
Jalutuskäik	13.00—14.30	—
Ettevalmistus magamiseks ja uni värskes õhus	14.45—16.30	—
Laste järkjärguline ärkamine, vee- ja õhuvannid vanemale rühmale; oode	16.30—17.30	15.00—16.30
Mängud, laste kojuminek	17.30—19.30	16.30—19.00
Ööpäevases lasteasutuses		
Mängud, organiseeritud tegevused	17.30—18.00	16.30—17.00
Ettevalmistus jalutuskäiguks, jalutuskäik	18.00—19.30	17.00—18.30
Mängud, ettevalmistus õhtusöögiks, õhtu- söök	19.30—20.00	19.00—19.30
Mängud, õhtune tualett	20.00—20.30	19.30—20.00
Õine uni	20.30— 7.00	20.00— 7.00

(2—3-aastased lapsed)

9- ja 12-tunnise tööajaga lastepäevakodule sügis-talveperioodiks

Ärkamine, hommikune tualett:	
kodus	6.30— 7.30
ööpäevases lasteasutuses	7.00— 7.45
Laste päevakodus	
Laste vastuvõtmine, ülevaatus, mängud	7.00— 8.00
Ettevalmistus hommikusöögiks, hommikusöök	7.45— 8.30
Mängud, organiseeritud tegevused alarühmadega .	8.30— 9.15— 9.30
Ettevalmistus jalutuskäiguks, esimese alarühma laste jalutuskäik	9.15—11.15
Teise alarühma laste jalutuskäik	9.30—11.30
Jalutuskäigult saabumine (alarühmade viisi), lah-tirietumine, mängud	11.15—11.30—11.40
Lõunasöök	11.40—12.30
Ettevalmistus magamiseks, uni värskes õhus	12.30—15.00—15.30
Laste ärkamine, vee- ja õhuvannid, mängud	15.00—15.30—16.00
Oode	16.00—16.30
Mängud, tegevused (alarühmadega)	16.30—17.00
Mängud, kojumine	17.00—19.00
Ööpäevases lasteasutuses	
Ettevalmistus jalutuskäiguks	17.00—18.45
(alarühmade viisi) ja jalutuskäik	17.15—19.00
Jalutuskäigult saabumine ja ettevalmistus õhtu-söögiks	18.45—19.15
Õhtusöök	19.30—20.00
Mängud, ettevalmistus magamiseks	20.00—20.30
Õine uni	20.30— 7.00

SISUKORD

IV. Kasvatus lapse kolmandal eluaastal	3
Metoodilised juhendid kasvatustööks	3
Liikumisvõime arendamine	3
Kõne arendamine	9
Mäng ja selle juhendamine	14
Joonistamine ja voolimine	20
V. Muusika osatähtsus väikelapse kasvatamisel	21
Muusikarepertuaari esimesele eluaastale	24
Muusikarepertuaari teisele eluaastale	31
Muusikarepertuaari kolmandale eluaastale	41
VI. Lastepeod	57
VII. Lisamaterjal	67
1. Oskused ja harjumused väikelapseas	67
2. Režiimi näidised	71

Ольга Ху йк, Линда Ма а зика мя э. О воспитании ребенка в
возрасте 0—3 лет. Методическое письмо. Выпуск 2. На эстон-
ском языке. Издательство „Valgus“. Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja M. Laido. Kunstiline toimetaja H. Keigo. Teh-
niline toimetaja T. Linkvist. Korrektorid M. Espe ja T. Nah-
kur.

Ladumisele antud 23. III 1967. Trükkida antud 30. IX 1968. Kohila Pa-
berivabriku trükipaber nr. 2. 60×84/16. Trükipoognaid 4,75. Tingtrüki-
poognaid 4,41. Arvestuspoognaid 3,65. Trükiarv 3000. MB-07892. Tellimu-
se nr. 1486. Trükikoda nr. 30, Rapla. Hind 10 kop.

Hind 10 kop.

A-29439

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00398320 4